

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ARAPGİR BÖLGESİNDEKİ MİMARİ BİR YAPI
OLARAK TAŞ KÖPRÜLERİN PLASTİK BİR
DEĞER OLARAK RESİMDE KULLANILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Zakir AZİZOV

HAZIRLAYAN
Ramazan DEMİREL

MALATYA-2025

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI

ARAPGİR BÖLGESİNDEKİ MİMARİ BİR YAPI OLARAK TAŞ
KÖPRÜLERİN PLASTİK BİR DEĞER OLARAK RESİMDE KULLANILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ramazan DEMİREL

Danışman
Prof. Zakir AZİZOV

MALATYA-2025

ONUR SÖZÜ

Danışmanlığını Prof. Zakir AZİZOV'un yürüttüğü ve yüksek lisans tezi olarak hazırladığım "Arapgir Bölgesindeki Mimari Bir Yapı Olarak Taş Köprülerin Plastik Bir Değer Olarak Kullanılması" isimli araştırmanın etik kuralları çerçevesinde ve ahlak yasalarına uygun olarak tarafınca yapıldığını, ayrıca tez çalışması için faydalandığım bütün eserlerin kaynakça kısmında usulüne uygun olarak gösterileceğini belirtir ve bunu tüm şerefimle tasdik ederim.

Ramazan DEMİREL

MALATYA, 2025

ÖNSÖZ

Geleneksel Türk mimarisinin günümüzde evrensel değerleri değişmekte, kültürel olarak zengin olan bu birikimler tam olarak öğrenilmeden zamanla yok olup gitme tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu problemin üzerinde durulup tespit edilmesi ile kültürel olarak önemli olan tarihsel dokunun öğrenilmeden yok olmasının önüne geçmek, geleneksel mimari yapıların yaşatılmasına fayda sağlamak ve nesillerden nesillere aktarılmasına yönelik bakış açısı ortaya koymak önem arz etmektedir.

Arapgir'in kültürel yapılarından olan taş köprülerin bir kısmı yıkılmaya yüz tutmuş, bir kısmı da restore edilerek korunmaya çalışılmıştır. Arapgir mimarisinin yapı taşlarından olan taş köprüler ele alınırken sanat olarak resmin kullanıldığı ve bu çerçevede incelendiği araştırmada, tez ile alakalı olan kaynaklardan bilgi toplanarak bir değerlendirme yapılmıştır.

Kültürel varlıklarımızın önemini anlamayan ve bu zengin kültürün yok olmasına engel olmayan günümüz toplumuna içerisinde barındırdığı unsurların ve geleneksel mimarinin kültürel ve görünüm zenginliği resimlerle aktarılmaya gayret edilmiştir. Arapgir bölgesinde yer alan ve kültürel mimari unsurlardan olan ait olan taş köprülerin resminin sanat içerisinde yer alıp bu doğrultuda kullanılabileceği ön görülmektedir. Dolayısıyla Arapgir'deki kültürel yapılardan olan taş köprülerin unutulmasının önüne geçebilmesi ve korunması adına yeni bir adım atılmış olacaktır.

“Arapgir Bölgesindeki Mimari Bir Yapı Olarak Taşköprülerin Plastik Bir Değer Olarak Resimde Kullanılması” isimli bu yüksek lisans tez çalışmasının içerisinde kültürel ve toplumsal anlamda birçok bilgi birikimi ve sanatsal olgu yer almaktadır. Dolayısıyla taş köprülerin plastik bir değer olarak resimde kullanılmasıyla özgün çalışmalar oluşturulmaya çalışılmıştır

Tez çalışmasının başından sonuna kadar planlanıp oluşturulmasında tecrübelerini aktararak ondan faydalanmamı sağlayan değerli hocam tez danışmanım Prof. Zakir AZİZOV'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

ÖZET

DEMİREL, Ramazan, Arapgir Bölgesindeki Mimarı Bir Yapı Olarak Taş Köprülerin Plastik Bir Değer Olarak resimde Kullanılması, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2025.

Nesilden nesle aktarılan ve maddi manevi yaşantıların birikimi olan kültür, toplumlar tarafından tarihsel bir süreç içerisinde meydana getirilmiş ve toplumların kimliğini oluşturmuştur. Anadolu toplumlarının geleneksel sosyal yapıları ve kültürel birikimleri bölgedeki kültürel varlıkların oluşturulmasında önemli derecede etkili olmuştur. Malatya'nın Arapgir ilçesi de bu bölgelerden bir tanesidir. Bölgede çok fazla sayıda tarihi yapı bulunmaktadır. Arapgir'in tarihi İpek yolu üzerinde olması bölgenin birçok medeniyetin izlerini taşımasında etkili olmuştur. Her ne kadar ağırlıklı olarak Türk toplumunun kültürel izleri olsa da bu bölgedeki mimari unsurlarda Türk kültürü dışında izler görmek de mümkündür. Özellikle Arapgir bölgesindeki taş köprülerin yapım özelliklerinde Selçuklu dönemi eserlerinde görülen benzerlik ve İslamlaşma öncesi mimari özellikler bulunmaktadır. Çok farklı ve çeşitli sanatsal aktivitenin kullanılmasının bu kültürel mimari unsurlarda olduğu görülmüştür. Türk resim sanat tarihinde bir kültür mimarisi olan bu yapıların içerisinde birçok zenginlikler barındırdığı, aynı zamanda toplum için değer barındıran unsurların imgeleme sanatında kendine haz özellikler ve üslup ile yansıtıldığı görülmektedir. Arapgir bölgesindeki mimarı bir yapı olarak taş köprülerin plastik bir değer olarak resimde kullanılmasıyla da farklı sanatsal çalışmalar meydana getirilmiştir. Bu yüksek lisans tez çalışmasında özellikle Arapgir'de bulunan taş köprüler ele alınmıştır. Çok sayıda tarihi taş köprünün bulunduğu bölgede plastik resim sanatı için çizimler on iki çalışma ile sınırlı tutulmuştur. Literatür taraması neticesinde hangi çalışmaların yapılacağı kararlaştırılmıştır. Konuyla ilgi birçok tez, makale, dergi gibi çalışmalardan gerekli araştırmalar yapılarak tez için gerekli bilgiler elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arapgir, Taş Köprüler, Plastik Değer, Resim, Mimari

ABSTRACT

DEMİREL, Ramazan, sing Stone Bridges as an Architectural Structure in the Arapgir Region as a Plastic Value in Painting, Master's Thesis, Malatya, 2025.

Culture, which is the accumulation of material and spiritual experiences transferred from generation to generation, was created by societies in a historical process and formed the identity of societies. The traditional social structures and cultural accumulation of Anatolian societies have been significantly effective in the creation of cultural assets in the region. Arapgir district of Malatya is one of these regions. There are many historical buildings in the region. The fact that Arapgir is on the historical Silk Road has been effective in the region carrying the traces of many civilizations. Although there are predominantly cultural traces of the Turkish society, it is also possible to see traces of non-Turkish culture in the architectural elements in this region. Especially in the construction features of the stone bridges in the Arapgir region, there are similarities with the works of the Seljuk period and pre-Islamization architectural features. It has been seen that the use of very different and diverse artistic activities occurs in these cultural architectural elements. It is seen that these structures, which are a cultural architecture in the history of Turkish painting and art, contain many riches, and at the same time, the elements that have value for the society are reflected with pleasant features and style in the art of imagination. Different artistic works have been created by using stone bridges as an architectural structure in the Arapgir region as a plastic value in painting. In this master's thesis study, especially the stone bridges in Arapgir were discussed. In the region where there are many historical stone bridges, drawings for plastic painting were limited to twelve works. As a result of the literature review, it was decided which studies would be carried out. The necessary information for the thesis was obtained by conducting the necessary research on many theses, articles and magazines related to the subject.

Keywords: Arapgir, Stone Bridges, Plastic Value, Painting, Architecture

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
RESİMLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	xii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	2
1.1.1. Alt Problemler	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Yöntemi.....	4
1.5. Sayıtlılar	5
1.6. Sınırlılıklar	5
1.7. Tanımlamalar	5
İKİNCİ BÖLÜM.....	7
2. ARAPGİR BÖLGESİ TARİHİ YAPILARI	7
2.1. Arapgir'in Tarihi	7
2.2. Kaleler	8
2.2.1. Arapgir (Narin Kale) Kalesi	8
2.3. Camiler	10

2.3.1. Arapgir Ulu Cami.....	10
2.3.2. Şeyh Hasan (Cafer Paşa) Cami	11
2.3.3. Hacı Muhammed Efendi (Yeni) Cami	12
2.3.4. Molla Eyüp Cami.....	13
2.4. Zaviyeler.....	14
2.4.1. Hankah (Karabaş Veli Zaviyesi)	14
2.5. Türbeler	16
2.5.1. Alıçlı (Pinik Ana) Türbesi.....	16
2.6. Hanlar.....	17
2.6.1. Millet (Elmasik) Han	17
2.6.2. Deveci Hanı	18
2.7. Hamamlar	19
2.7.1. Osman Paşa Hamamı.....	19
2.7.2. Çarşı Hamamı.....	21
2.7.3. Elmasik (Küçük Çarşı) Hamamı.....	22
2.8. Çeşmeler	23
2.8.1. Ümmü Gülsüm Hatun (Nalbant Pınarı) Çeşmesi.....	23
2.8.2. Zeydi Çeşmesi (Bekarlar Hamamı)	24
2.9. Köprüler	25
2.9.1. Meydan Köprüsü	25
2.9.2. Kale Köprüsü	26
2.9.3. Kozluk Çayı Köprüsü.....	27
2.9.4. Derbeder Köprüsü.....	29
2.9.5. Pacalı-Bacalı Köprüsü.....	30
2.9.6. Taş Köprü.....	31

2.9.7. Yusuf Kamil Paşa Köprüsü	33
2.9.8. Tarhanik Köprüsü.....	34
2.9.9. Yukarı Ulupınar Köprüsü	35
2.9.10. Kaldırımın Deresi (Amberge) Köprüsü.....	36
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	38
3. MİMARİ UNSURLARIN RESİM TARİHİ İÇERİSİNDEKİ YERİ	38
3.1. Mimari Unsurların Türk Resmindeki Yeri	38
3.2. Mimari Unsurların Batı Resmindeki Yeri.....	40
3.3. Literatürde Konuyu Destekleyen Çalışmalar	41
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	47
4. RESİMSEL UYGULAMALAR VE ÇÖZÜMLEMELERİ	47
4.1. Çalışma 1.....	47
4.2. Çalışma 2.....	49
4.3. Çalışma 3.....	50
4.4. Çalışma 4.....	51
4.5. Çalışma 5.....	52
4.6. Çalışma 6.....	53
4.7. Çalışma 7.....	54
4.8. Çalışma 8.....	55
4.9. Çalışma 9.....	56
4.10. Çalışma 10.....	57
4.11. Çalışma 11.....	58
4.12. Çalışma 12.....	59
SONUÇ	60
KAYNAKÇA.....	62

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1: Yeni Arapgir'in Genel Görünüşü	8
Resim 2.2: Arapgir (Narin Kale) Kalesi	9
Resim 2.3: Arapgir Kalesi	9
Resim 2.4: Arapgir Ulu Cami	10
Resim 2.5: Arapgir Ulu Cami	10
Resim 2.6: Cafer Paşa (Şeyh Hasan) Camii (Restorasyon Öncesi)	11
Resim 2.7: Cafer Paşa (Şeyh Hasan) Camii (Restorasyon Sonrası)	11
Resim 2.8: Hacı Muhammed Efendi (Yeni Cami) Camii Doğudaki Alt Kat ve Üst Kat Görünüşü	12
Resim 2.9: Hacı Muhammed Efendi (Yeni Cami) Camii	12
Resim 2.10: Eski Arapgir Molla Eyyüp Mescidi (Restorasyon Öncesi)	13
Resim 2.11: Eski Arapgir, Molla Eyyüp Mescidi (Restorasyon Sonrası)	13
Resim 2.12: Ulu Cami ve Hanekah (Üstteki Hanikah) Genel Görünüşü	14
Resim 2.13: Eski Arapgir, Hanikah Güneydoğu'dan Görünüşü	15
Resim 2.14: Alıçlı (Pinik Ana) Türbesi Genel Görünüş	16
Resim 2.15: Alıçlı (Pinik Ana) Türbe Giriş Cephesi	16
Resim 2.16: Millet Hanı	18
Resim 2.17: Millet Hanı	18
Resim 2.18: Deveci Hanı Kuzeyden Görünüşü	19
Resim 2.19: Deveci Hanı	19
Resim 2.20: Osman Paşa Hamamı	20
Resim 2.21: Osman Paşa Hamamı	20
Resim 2.22: Çarşı Hamamı	21
Resim 2.23: Çarşı Hamamı	22

Resim 2.24: Elmasığ Hamamı	22
Resim 2.25: Elmasığ Hamamı	23
Resim 2.26: Ümmü Gülsüm Hatun (Nalbant Pınarı) Çeşmesi	23
Resim 2.27: Zeydi Çeşmesi	24
Resim 2.28: Meydan Köprüsü	25
Resim 2.29: Eski Arapgir, Meydan Köprüsü	26
Resim 2.30: Kale Köprüsü, Restorasyon Öncesi	26
Resim 2.31: Eski Arapgir, Kale Köprüsü, Mensap	27
Resim 2.32: Arapgir, Kozluk Köprüsü	28
Resim 2.33: Arapgir, Kozluk Köprüsü Mensaptan Görünüşü	28
Resim 2.34: Derbeder Köprüsü	29
Resim 2.35: Bacalı Köprüsü	30
Resim 2.36: Taş Köprü	31
Resim 2.37: Taş Köprü	32
Resim 2.38: Yusuf Kamil Paşa (Küçük Köprü) Köprüsü	33
Resim 2.39: Tarhanik Köprüsü (Restorasyon Öncesi)	34
Resim 2.40: Tarhanik Köprüsü (Restorasyon Sonrası)	34
Resim 2.41: Yukarı Ulupınar Köprüsü	35
Resim 2.42: Kayakesen Köyü Köprüsü	36
Resim 2.43: Kayakesen Köyü Köprüsü	37
Resim 3.1: Kaz Kalesi	38
Resim 3.2: “Şafakta Galata Köprüsü” ve Tablodan Detay.	42
Resim 3.3: Edvard Munch, The Scream (1893)	43
Resim 3.4: Cythera’ya Yolculuk	44
Resim 3.5: Bent Deresinden Karlı Manzaralar	44

Resim 3.6: Claude Monet, Nilüferler ve Japon Köprüsü, 1899, Tuval Üzerine Yağlıboya, 90,5 x 89,7 cm, Princeton Üniversitesi Sanat Müzesi, Princeton.	45
Resim 3.7: Claude Monet, Argenteuil'deki Demiryolu Köprüsü, 1874, Tuval Üzerine Yağlıboya, Orsay Müzesi.	46
Resim 4.1: Ramazan Demirel, Meydan Köprüsü, TÛAB,100x1130cm,2020.	47
Resim 4.2: Ramazan Demirel, Kozluk Çayı Köprüsü, TÛAB,100x130 cm 2022.	49
Resim 4.3: Ramazan Demirel, Derbeder Köprüsü, TÛAB, 120x240 cm 2024.	50
Resim 4.4: Ramazan Demirel, Pacalı Köprüsü, TÛAB, 90x120cm, 2024.	51
Resim 4.5: Ramazan Demirel, Tarihi Taş Köprü, TÛAB, 120x120 cm, 2024.	52
Resim 4.6: Ramazan Demirel, Tarhanik Köprüsü, TÛAB,120x120 cm, 2024.	53
Resim 4.7: Ramazan Demirel, Mavilik Köprüsü, TÛAB,120x120 cm, 2024.	54
Resim 4.8: Ramazan Demirel, Tarhanik Köprüsü, TÛYB,35x50 cm, 2024	55
Resim 4.9: Ramazan Demirel, Kale Köprüsü, TÛYB,35x50 cm, 2024	56
Resim 4.10: Ramazan Demirel, Meydan Köprüsü, TÛYB,37x37 cm, 2025	57
Resim 4.11: Ramazan Demirel, Yusuf Kamil Paşa Köprüsü, TÛAB, 90x120 cm 2025.	58
Resim 4.12: Ramazan Demirel, Pacalı Köprüsü, TÛAB, 90x120cm, 2025.	59

KISALTMALAR

cm	: Santimetre
H	: Hicri
km	: Kilometre
M	: Miladi
M.S.	: Milattan Sonra
MVBM	: Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğü
T.Y.	: Tarih Yok
TÜAB	: Tual Üzerine Akrilik Boya
TÜYB	: Tual üzerine Yağlı Boya
V.G.V.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
vd.	: ve diğerleri
yy.	: yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Maddi manevi özelliklerin birikimi olan kültür, nesilden nesle aktararak toplumlar tarafından tarihsel bir süreç içerisinde üretilmiş ve toplumların kimliğini oluşturmuştur. Nesiller boyunca aktarılan bu bağ, toplumun kültürel varlıkları, kültürel yapıları ve toplum alışkanlıkları aracılığı ile şekillenmiştir. Uzun süreçler sonucunda toplumların sahip olduğu kültürel değerler aracılığı ile şekillenen geleneksel biçimlemeler, bölgesel olarak sahip olunan değer ve şartlara bağlı olarak bir kimlik kazanmıştır. Anadolu toplumlarının geleneksel sosyal yapıları ve kültürel birikimleri bölgedeki kültürel varlıkların oluşmasında önemli derecede etkili olmuştur.

Geleneksel Anadolu yerleşkeleri, planlama özellikleri ve bölgesel organizasyonlar bakımından benzerlik göstermektedir. Bazı mekânsal özellikler bu yerleşkelerin dağınık veya ortak bir yapıda meydana gelmesinin sebepleri arasındadır.

Günümüzde evrensel değerleri değiştirmekte olan Türk mimarisinin kültürel olarak zengin olan birikimleri tam olarak öğrenilmeden zamanla yok olup gitmektedir. Bu sorunun üzerinde durulup tespiti ile kültürel olarak bir önem taşıyan tarihsel dokunun öğrenilmeden yok olmasının önüne geçmek, geleneksel mimari unsurların yaşatılmasına katkıda bulunmak ve yeni nesillere aktarılmasına yönelik bakış açısı ortaya koymak önem arz etmektedir. Kültürel zenginlik unsuru olan geleneksel mimari eserlerinin zenginliği resimsel imgeler ile gösterilmeye gayret edilmiştir. Bu kapsamda Arapgir bölgesindeki kültürel mimari yapılardan taş köprü resimlerinin imgesel bir faktör olarak kullanılabilecek uygunlukta olduğu ön görülmektedir. Bunun neticesinde Arapgir'deki kültür miraslarından olan taş köprülerin unutulup gitmesinin önüne geçilmiş olunacak ve korunması adına yeni bir adım atılmış olacaktır.

Arapgir'in kültürel unsurlarından olan taş köprülerin bir kısmı yıkılmaya yüz tutmuş, bir kısmı da restore edilerek korunmaya çalışılmıştır. Arapgir mimarisinin yapı taşlarından olan taş köprülerin sanatsal olarak resmedildiği görülmekte ve çalışma için gerekli olan bilgiler ilgili çalışmalardan elde edilmeye çalışılmıştır. Literatür taraması

yapılırken konuyla ilgili tez, makale gibi çalışmalardan bilgiler toplanmış ve değerlendirilmiştir.

Dönemin mimari eserleri ve sanatsal faaliyetleri tarihsel olarak ele alınmıştır. Geçmişten başlayarak günümüze yaklaşan bir tarihsel süreç ile taş köprüler dönemin sanatçıları ile birlikte incelenmiştir. Kültürel mimari yapıların çeşitli mimari formlar açısından zengin olduğu ve toplumsal olarak değerli olan öğelerin kendine has bir şekilde betimlenmesi Türk resim sanat tarihinde görülmüştür.

Tez çalışmasının son bölümünde Arapgir bölgesindeki mimari unsurlardan taş köprülerin resimleri imgesel faktörler olarak uygulanmış ve çözümlemeye gidilmiştir. Özgün bir şekilde ortaya çıkarılan çalışmaların resim sanat tarihi içerisinde plastik bir değer olarak kaynak niteliğinde değerlendirilebileceği düşünülmüştür.

Dört bölümden oluşan tezin birinci bölümünde metodoloji üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Arapgir tarihi, bölgede bulunan önemli kültürel varlıkların bir kısmı ve araştırmamızın temelini oluşturan taş köprüler üzerinde durulmuştur. Bu kültürel değerler ayrı ayrı başlıklar halinde incelenmiş ve çalışmaya dahil edilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde resim sanatı bünyesinde bulunan kültürel mimari unsurlar incelenmiş, Türk ve Batı resimlerinde mimari unsurların yeri ele alınmaktadır. Bunun yanında literatürü destekleyen çalışmalar ve sanatçıların çizdiği resimlerin bazıları ele alınmış ve çalışmaya dahil edilmiştir.

Dördüncü bölümde, seçmiş olduğum tuval üzerine akrilik ve yağlı boya tekniği ile 12 adet çalışma tarafımda yapılmış ve uygulama çözümlemeleri belirtilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Arapgir'in tarihi İpek yolu güzergahında olması yörenin birçok medeniyetin izlerini taşımasında etkili olmuştur. Her ne kadar ağırlıklı olarak Türk toplumunun kültürel izleri olsa da bu bölgedeki mimari unsurlarda Türk kültürü dışında izler görmek de mümkündür. Özellikle bu bölgedeki taş köprüler ile Selçuklu dönemi eserleri ve İslamlaşma öncesi dönem eserleri arasında benzerlikler görülmektedir. Bazı köprülerin kitabelerinde farklı dillerde yazıtlar görmek bunun bir örneğidir. Bunun yanı sıra Türk kültüründe yer alan mimari unsurların alt kültürler ile bir sentez içerisinde olduğu görülmüştür.

Tez çalışmasında Arapgir bölgesindeki taş köprülerin mimari olarak inşasının modern resim sanatına adaptasyonunun nasıl olabileceği problemi üzerinde durulmuştur. Çalışmada Arapgir bölgesindeki taş köprülerin plastik bir değer olarak resimde kullanımının uygunluğu üzerinde durulmuştur. Taş köprülerin resim sanatına uygunluğu tespit edilip uyumluluğu sorgulanmıştır.

Buna göre “Birçoğunun kim tarafından ve ne zaman yaptırıldığı bilinmeyen Arapgir bölgesindeki taş köprülerin kültürel olarak hangi unsurlardan etkilendiği araştırmalar neticesinde ortaya çıkabilir mi ve bu mimari yapılar plastik bir değer olarak resimde kullanılabilir mi?” bu araştırmanın problem cümlesi olarak belirlenmiştir.

1.1.1. Alt Problemler

Araştırmanın problem cümlesine cevap aramak amacıyla alt problemler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

- Taş köprülerdeki mimari unsurlar nelerdir?
- Mimari unsurların resim sanatı içerisindeki yeri nedir?
- Arapgir bölgesindeki taş köprülerin resimde imge olarak kullanılabilmesi mümkün müdür?

1.2. Araştırmanın Amacı

Kültürel mirasın zaman içerisinde yok olup gitmeden önce incelenmesi ve bu değerlerin sanatsal bakış açısı ile yeniden ele alınması, bu eserlerin unutulmadan yeni nesillere aktarılması ve yok olmaya yüz tutmuş veya harap halde restore bekleyen taş köprülerin korunmasına yönelik çalışmalar konusunda farkındalık oluşturulması açısından önemlidir. Arapgir bölgesindeki mimari unsurlardan olan taş köprüler, kendine has özellikleri ile kültürel zenginliklerimiz içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada Arapgir bölgesindeki taş köprülerin ne kadar pitorex olduğu bu çalışmada plastik imgeler ile anlatılmaya çalışılmıştır. Taş köprülere ait resimsel uygulamalar bu çalışma kapsamında ele alınmıştır. Farklı bir anlatımla Arapgir bölgesindeki mimari bir yapı olarak taş köprülerin plastik bir değer olarak resimde kullanılması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bir bölgenin kültürü ve yaşam biçimleri o bölgede bulunan kültürel mimari unsurlara zengin bir biçimde yansımaktadır ve o toplum ile ilgili bilgiler vermektedir. Dönemin kültürel yapılarından elde edilen bu bilgiler o dönem kültürel mirasının korunması açısından önem arz etmektedir. Bu kültürel mirasın günümüz modern yaşam koşullarına uygun bir şekilde yeniden dizayn edilebilmesi için de bizlere farklı bakış açıları sağlamaktadır

“Arapgir Bölgesindeki Mimari Bir Yapı Olarak Taş Köprülerin Plastik Bir Değer Olarak Resimde Kullanılması” isimli çalışmada Arapgir bölgesinde bulunan taş köprülerin bölgenin estetik bakımdan mevcut sanatsal dokusundan ilham alınarak oluşturulan plastik değerin bölgedeki taş köprüleri geleceğe aktardığı görülmektedir.

Bir toplumun kimliğinin oluşturulmasında tarih boyunca toplumlar tarafından meydana getirilen ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında kültür önemli bir yere sahiptir. Toplumların yaşam biçimleri üzerinde önemli bir yeri olan kültürün geçmişle gelecek arasında bir bağ kurması sebebiyle toplumların gözünde bir saygınlık kazandığı ve bir yaptırım gücüne sahip olduğu görülmüştür. Uzun süreçler sonucunda toplumların sahip olduğu bu birikim aracılığı ile meydana gelen geleneksel biçimlemeler, bölgesel verilerin uygulanışına ve şartlara göre şekil kazanmaktadır.

Gelenekçi bir toplum yapısına sahip Anadolu insanı kültürel olarak zengin bir birikime sahiptir ve bölgedeki kültürel varlıklar üzerinde de önemli bir yere sahiptir. Anadolu’nun farklı bölgelerindeki mimari unsurlar inşa ediliş ve mekânsal örgütlenmeler bakımından benzerlikler göstermektedir. Günümüzde ise farklı mimari yapılar içeren ve yöresel ve evrensel değerlerin sentezlenerek harmanladığı bir Türk mimari yapı söz konusudur. Kültür olarak önemli bir yeri olan taş köprülerin içerisinde yer aldığı mimari unsurların tarihsel dokusunun yok olmaması için farklı bir bakış açısı ile ele alınması bakımından Arapgir’deki taş köprülerin resimde imge olarak kullanılması ve özgün çalışmaların ortaya konması önem teşkil etmektedir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

“Arapgir Bölgesindeki Mimari Bir Yapı Olarak Taş Köprülerin Plastik Bir Değer Olarak Kullanılması” adlı bu tez çalışmasında araştırma tekniği olarak nitel araştırma tekniği kullanılmıştır.

Taş köprüler ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar incelenmiş, farklı farklı kaynaklardan tez çalışması kapsamında literatür taraması yapılmış ve Arapgir bölgesinin ve yakın çevresinin tarihsel süreç içerisindeki değişimleri ortaya çıkarılarak tez çalışmasının yürütmesine fayda sağlayacak veriler elde edilmiştir. Daha sonrasında araştırmanın temelini de oluşturan saha çalışmalarıyla Arapgir bölgesindeki taş köprüler incelenmiş ve bu mimari yapıların özgünlük durumları göz önüne alınarak bu tarihi yapılar resmedilmiştir. Bu görsellerin akrilik boya tekniği ile çizilmesi de resmedilen bu tarihi yapıların tuval üzerine tasarlanmış halidir.

Akrilik boya tekniği ile çizimler yapılırken çekilen fotoğrafların ebatları göz önünden tutularak buna göre çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

1.5. Sayıtlar

Tez çalışması kapsamında Arapgir bölgesindeki mimari unsurlardan taş köprülerin, resim sanatı içerisinde plastik değerler açısından zengin olduğu, resim sanatı için önem arz ettiği ve çalışma kapsamında tez için faydalı olduğu düşünülen ve kaynak taraması ile elde edilen literatürün doğru olduğu varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Arapgir bölgesinde çok sayıda taş köprü bulunmakla birlikte bu çalışma Arapgir bölgesindeki köprülerden 12 tanesi ile sınırlanmıştır.

1.7. Tanımlamalar

Eyvan: Üç tarafı kapalı ve bir tarafı da dış tarafa açılan ve örtü olarak tonozun kullanıldığı oturma alanıdır (Hasol, 2019: 50).

Kâgir: Taştan, tuğladan veya kerpiçten inşa edilen yapıların genelini kapsayan bir terimdir (Sözen ve Tanyeli, 2016: 154).

Kemer: Açık olan bir alandan geçişi kolaylaştırmak için kullanılan ve şekli eğrisel bir yapıdır (Sözen ve Tanyeli, 2016: 164).

Kubbe: Yarım küre şeklindeki örtüyü temsil eden mimari bir unsurdur (Mülayim, 2002: 300).

Kümbet: Silindir biçiminde ya da çokgen bir yapı ile inşa edilen koni yada piramit şeklindeki bir külahı andıran Türklerin ve İranlıların kullandığı bir tür mezar yapısıdır (Ekinci vd., 2012: 2).

Mukarnas: Simetrik bir plan içinde dizilen üç boyutlu mimari bir öge olan ve bu ögelerin yan yana veya üst üste dereceli olarak taşınarak oluşturulduğu prizmatik bir yapıdır (Sözen ve Tanyeli, 2016: 216).

Niş: Genellikle üst tarafı mukarnas ya da kemer ile örtülmüş, kendi alanından geniş bir alana açılan ve duvar içerisine oyulmuş hücre ya da girintidir (Sözen ve Tanyeli, 2016: 224).

Payanda: Bir yapının ya da duvarın dış tarafa doğru eğilmesinin önüne geçebilmek için yapılan destekleme sistemine denir (Sözen ve Tanyeli, 2016: 241).

Paye: İnşa edilen bir yapıda duvar ya da taşıyıcı ayak görevi gören bir unsurdur (Turani, 1993: 18).

Tonoz: Örtü teknikleri kullanılarak inşa edilmiş kâgir, eğrisel yüzey ya da yüzeylerden oluşan mimari örtü ögesidir (MEGEP, 2013: 31).

Tromp: Planı kare biçiminde yapılan kubbenin bir mekanın üzerine koyulabilmesine yardımcı olan geçiş unsurudur (Sözen ve Tanyeli, 2016: 307).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAPGİR BÖLGESİ TARİHİ YAPILARI

2.1. Arapgir'in Tarihi

Alapgir, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Fırat Nehri'nin üst kesimlerinde yer almakta olup, doğuda Elazığ, batıda Sivas'ın Divriği ve Malatya'nın Arguvan ilçesi, kuzeyde Erzincan'ın Kemaliye ilçesi, güneyde Elazığ'ın Ağın, Baskil ve Keban ilçeleriyle çevrilidir (Alataş ve Batan, 2016: 103).

Yüzölçümü 964 kilometrekare olup Malatya'ya 120 kilometre uzaklıktadır. Eski adı Daskuza olan ilçenin kökeni M.Ö. Yaklaşık 1200 yıl önceden beri var olduğu düşünülmektedir. Asur, İran, Danişmentli, Anadolu Selçuklu, Moğol ve Karakoyunlu beyliklerinin egemenliğinde kalmış, 1515 Çaldıran Savaşı'ndan sonra Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1518 yılında muhafaza edilen ilk Osmanlı kurtuluş defterinde, Diyarbakır vilayetinde 12 sancak bulunuyordu. Alapurgir de bu defterde yer almıştır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında Sivas Valiliği'nin sancak merkezi olan bölge, 1834'te Diyarbakır Sancağı'na, 1847'de ise Mamuret-ül-Aziz'e (Elazığ) bağlanmıştır. 1927-1928 Türk Devlet Salnamesi'nde Arapgir, Malatya'nın bir ilçesi olarak listelenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024).

İlçenin ismiyle ilgili bir diğer görüş ise Ermeni edebiyatında "Arapragua"nın geçtiği yönündedir. Ermeniler bölgede kurdukları yerleşimleri Arapragua'ya benzeterek Arapger/Arapgir adını kullanılmışlardır (Fişne, 2023: 7).

Arapgir'deki iklim ve arazi koşulları göçebe hayvancılık için koşullar yarattığından, Osmanlı dönemine ait tarihi kayıtlar kabile göçlerini kaydetmektedir. Eski yerleşim yerinin adı "Öteşehir" olarak da anılmıştır (Cinal, 2023: 16).

Arapgir, İlk Çağlardan günümüze kadar önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Bu bölgede geçmiş dönemlerden birçok medeniyetin izlerine rastlamak mümkündür (Karakaş, 1996: 175). Arkeolojik çalışmalar neticesinde bulunan kalıntılar Arapgir ile ilgili iskân tarihi açısından önemli bilgiler vermektedir. Özellikle Pağnik köyünün yukarı bölgelerinde bazı çakmak taşı aletlerinin bulunması ile Ağın ilçesinin yakın çevresinde,

Karasu'ya karışan Arapgir suyu devamında yapılan araştırmalar, Arapgir tarihinin Orta Paleolitik çağına kadar uzandığını göstermektedir (Şen, 2018: 17).

Resim 2.1: Yeni Arapgir'in Genel Görünüşü

Tarihsel olarak farklı kültür ve medeniyetlerin bir arada yaşadığı bir bölge olan Arapgir, çok çeşitli ve zengin bir kültürel mirasa sahiptir (Resim 2.1). İnanç çeşitliliği ve zengin halk kültürünün yanı sıra anıtsal tarihi mimarisiyle de dikkat çekiyor. Özellikle Arapgir'in konak ve evleri bölgenin kültürel mirasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Aktemur, 2024: 36).

2.2. Kaleler

2.2.1. Arapgir (Narin Kale) Kalesi

Tarihi Roma dönemine kadar uzanan ve bugün sadece birkaç burcu ve surlarının bir kısmı görülebilen kale, Eskişehir'in önemli bir yerinde yer almaktadır (Resim 2.2; Resim 2.3). Önemli derecede dik bir tepe üzerine inşa edilen kale, özellikle içme suyu için kullanılan kanal ağıyla dikkat çekmektedir. Kalenin duvarları taş ve kireç harcıyla yapılmış olup henüz arkeolojik olarak kazılmamıştır (Arapgir Belediyesi, 2016).

Güneye bakan tarafta hala üç kale ve duvar kalıntısı bulunmaktadır. Kalenin kuzey tarafında düzgün kesme taştan yapılmış dikdörtgen bir yapının duvarları, güneydoğu yönünde ise kale tepesinin zirvesinde tonozlu bir yapının kalıntıları görülmektedir. Kalenin güneybatı tarafında bulunan Göz Mevki denilen yerden kaleye su getirilmektedir.

Yaklaşık 5 kilometre uzaktan getirilen suyunun şekli arazinin yapısına bağlıdır. Bazı yerler Horasan harcıyla yapılmış, bazıları ana kayaya oyulmuş, bazıları ise sal taşlarla kaplanmış. Bugün bile belli bir dereceye kadar su taşıyabilmektedir. Bazı yerlerde beton sıva izleri de görülebilmektedir (Şen, 2012: 42).

Resim 2.2: Arapgir (Narin Kale) Kalesi

Kale hakkındaki ilk bilgiler 15. yüzyıla aittir. Evliya Çelebi, kaleyi ilk yapanın belli olmadığını, Anuşirvanın baskısından kaçan Hatem-i Tayy tarafından imar edildiğini yazmıştır (Danışman, 1988: 299).

Resim 2.3: Arapgir Kalesi

Roma-Bizans döneminden kalan kalenin sonraki dönemlerde onarılıp ve eklemeler yapılarak tekrar kullanılmaya devam edildiğini düşündürmektedir (Şen, 2018: 42).

2.3. Camiler

2.3.1. Arapgir Ulu Cami

Ulu Mescid, Malatya'nın Arapgir ilçesinde yer almakta olup kayalık bir alan üzerine kurulmuştur. Ulu Cami, Osmanlı Paşa Camisi'nin kuzeyinde yer aldığından ve kitabesi bulunmadığından yapım tarihi belirlenmemektedir. Ancak mimarisi ve dekorasyonu göz önüne alındığında 14. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Büyük ihtimalle İlhanlılar döneminde inşa edilmiştir. Bazı rivayetlere göre etrafı mimari kalıntılar ve hankalarla çevrili bir kulübe yapısıdır (Türkiye'nin Tarihi Eserleri, 2019).

Resim 2.4: Arapgir Ulu Cami

Resim 2.5: Arapgir Ulu Cami

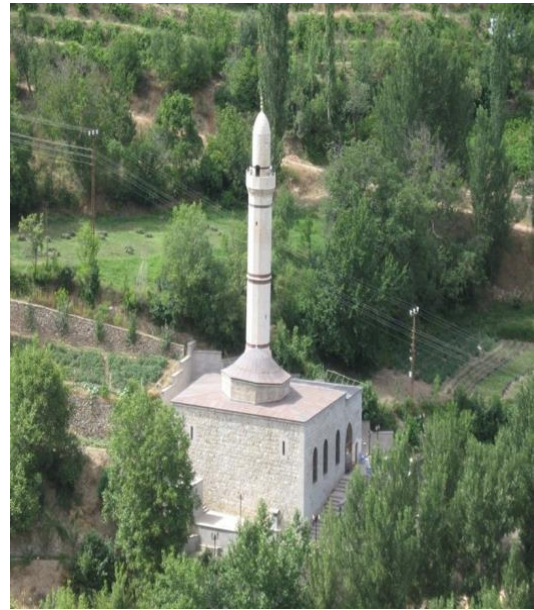
Selçuklular döneminde külliye olarak inşa edildiği tahmin edilmektedir. Minaresi bulunmayan cami dikdörtgen bir planla engebeli bir arazide inşa edilmiştir (Resim 2.4; Resim 2.5). Yapı, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen şeklinde, kuzeyden giren, ortada bağımsız bir sütun üzerinde geniş kemerli iki sürekli kubbeli bölüm ve mihrap ekseninde gömme kaideler bulunan, tonozlarla örtülü sağ orta sütun üzerinde yanal ve dikey olarak atılan daha dar kemerlerden oluşan dikdörtgen bir alan olan Zaviye Camii planını takip etmektedir (Şen, 2018: 53).

2.3.2. Şeyh Hasan (Cafer Paşa) Cami

Cafer Paşa Camii, Arapgir Osmanpaşa Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Taç kapıdaki kitabe kaldırılmış olmakla birlikte, minare kapısındaki okunaklı kitabede 1694 tarihi bulunmaktadır. 1694 tarihi Cafer Paşa'nın yaptığı restorasyon çalışmasının tarihidir. Caminin 14. yüzyılda İlhanogulları ailelerinden Şeyh Hasan tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır. Yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olan bu nadide eser, 2004-2006 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilerek ibadete edilebilir hale gelmiştir (Fırat'ı Keşfet, 2024).

Resim 2.6: Cafer Paşa (Şeyh Hasan) Camii (Restorasyon Öncesi)

Resim 2.7: Cafer Paşa (Şeyh Hasan) Camii (Restorasyon Sonrası)

Resim 2.6’de Cafer Paşa (Şeyh Hasan) camiinin restorasyondan önceki hali bulunurken, yapılan restorasyon çalışması sonrasındaki hali Resim 2.7’de yer almaktadır

2.3.3. Hacı Muhammed Efendi (Yeni) Cami

Osmanlı Paşa semtinde, Ulu Cami’nin güneyinde, Göz Deresi’ne yaklaşık 200 m uzaklıkta yer alır. Kuzeyde oldukça eğimli bir bölgede yer almaktadır (ASD, 2019: 25).

Resim 2.8: Hacı Muhammed Efendi (Yeni Cami) Camii Doğudaki Alt Kat ve Üst Kat Görünüşü

Resim 2.9: Hacı Muhammed Efendi (Yeni Cami) Camii

Halk arasında ve bazı kaynaklarda bu cami Yeni Cami olarak da adlandırılmaktadır. Yapım tekniği ve kullanılan malzeme bakımından bir karşılaştırma yapılarak caminin bir

Akkoyunlu eseri olabileceği düşünülmektedir. Arşiv belgelerinde ve Arapgir'deki vakfiyelerde şimdiye kadar Akkoyunlu eseri olabileceği yönünde herhangi bir bilgi ve kaynağa ulaşılamamıştır. Ancak bu yapı ile ilgili yapılan araştırmalar gösteriyor ki Yeni Cami olarak bilinen bu eser aslında Hacı Muhammed Efendi tarafından 1709 tarihinde inşa ettirilmiştir. Kitabesi 1716 yılında yazılmış ve sonradan camiye yerleştirilmiş olmalıdır (Şen, 2018: 93-95).

Caminin dış duvarları kesme taştan, köşeleri ve bazı kemerleri ise kesme taştan yapılmıştır. Diğer kısımları molozla kaplı olup, iç kısmı moloz ve moloz karışımından yapılmıştır. Bazı kemerler, tonozlar ve asma tavanlar tuğladan yapılmıştır (Şen, 2018: 96).

2.3.4. Molla Eyüp Cami

Molla Eyüp Camii, 18. yüzyılda inşa edilen ve sadece bir tek kubbesi olan camilerden biridir ve bu cami eski Arapgir'in Osman Paşa Mahallesi'nde bulunmaktadır. Caminin kubbesi iki kalın dayanak ile caminin kuzeyindeki duvarlara oturtulmuştur. Cami günümüze süslemesiz ve sade bir şekilde ulaşabilmiştir ve caminin mihrabı sökülüp başka bir camiye götürülmüştür. Caminin halk arasında Ispanakçı Mustafa paşa kütüphanesi ile karıştırıldığı görülmüştür.

Resim 2.10: Eski Arapgir Molla Eyyüp Mescidi (Restorasyon Öncesi)

Resim 2.11: Eski Arapgir, Molla Eyyüp Mescidi (Restorasyon Sonrası)

Camiye ait herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Restorasyon öncesi ve restorasyondan sonraki görünümü Resim 2.10 ve Resim 2.11’de bulunan camiyi kimin yaptığı ve caminin ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Uluçam, 13. Yüzyıla dayanan bir mescit olduğunu değerlendirmektedir. Aytaç ise tamamen taş malzemeden inşa edilmiş olması, gergin kubbenin sekizgen bir kasnağa oturtulması, güneydeki iki penceresi ve pencere alınlığı dikkate alındığında Selçuklu sonrası bir döneme tarihlenebileceğini belirtmektedir (Şen, 2018: 114).

Mimari tarzı ve şekli alışlagelmiş cami tarzından biraz farklı ve daha karmaşıktır. Binanın ana girişi batı duvarının kuzey köşesinde, zemin seviyesinin tamamen altında yer almaktadır. Kuzey duvarı kayaya dayanmaktadır ve iç ağırlıklarla desteklenmektedir. Yapı dikdörtgen planlı olup, kuzey tarafı kalın sütunlar ve sivri kemerlerle ikiye bölünmüş olup, kare kısım güney tarafta iki köşe köşeye, kuzey tarafta ise iki çıkıntıya oturan bir kubbe ile örtülmüştür (Arapgir Belediyesi, 2016).

2.4. Zaviyeler

2.4.1. Hankah (Karabaş Veli Zaviyesi)

Arapgir’in Osmanlı döneminden önce dini yapıların bulunduğu, sonrasında Türk egemenliğine girdiği mevcut eserlerden görülmektedir. Hankah tasavvufun yapısını gösteren yerdir (Levent ve Levent, 2021: 824). Eski Arapgir’de bulunan Osman Paşa Mahallesinde Ulu Cami’nin yaklaşık 15-20 m. kuzeybatısında yer almaktadır (Resim 2.12; Resim 2.13).

Resim 2.12: Ulu Cami ve Hanekah (Üstteki Hanikah) Genel Görünüşü

Caminin doğu duvarında iki adet yuvarlak kemerli pencere, güney tarafında üst katta mihrabın iki yanına karşılık gelen yuvarlak kemerli iki pencere ve aynı katta küçük bir mekanı aydınlatan eğimli bir pencere bulunmaktadır. Duvarların i  kaplamasının bazı kısımlarında kesme taş, bazı kısımlarında ise kırma taş kullanılmıştır. Pencereler, tonozların orijinal kemerleri, asma tavan ve kubbenin tamamı kesme taştan, geri kalanı moloz taştan yapılmıştır. Kubbeli kasnak, dikey olarak yerleştirilmiş bir dizi şeritle etkinleştirilir. Herhangi bir dekorasyon izi bulunmamaktadır. Hankah oldukça harap durumdadır ve doğu kanadının doğu cephesinin büyük kısmı ve tonozların doğu kısmı tamamen tahrip olmuştur (şen, 2018: 245).

Resim 2.13: Eski Arapgir, Hanıkah Güneydoğu'dan Görünüşü

Girişi yapının doğu yönündedir ve giriş kapısı kesme taşlardan düzgün bir şekilde yapılmıştır. İkişer pencerenin bulunduğu mihrap ve doğu duvarının yanında aynı zamanda iki küçük kapı da yer almaktadır. Oval bir şekle sahip olan bir kubbesi vardır ve 87 metre bir alan üzerine inşa edilmiştir. Ulu camii ile bir bütünlük oluşturan yapının kim tarafından ve ne zaman yaptırıldığı bilinmemektedir (Malatya Kültür Envanteri, 2012: 206).

2.5. Türbeler

2.5.1. Alıçlı (Pinik Ana) Türbesi

Düz bir arazi yapısı üzerinde inşa edilen türbe Bahçe denilen bir yerde Alıçlı Mahallesi'nde bulunmaktadır (Resim 2.14). Türbenin etrafında başka bir tarihi yapının olmaması bu türbenin çevredeki önemini daha da arttırmıştır. Türbe köylüler tarafından Pinik ana veya Kubbe ismiyle bilinmekte ve bu türbe sekizgen bir yapıya sahiptir (Resim 2.15). Türbenin kubbe bölümü yıkılmış ve türbenin yapım ve inşasında kesme taşlar haricinde kırma taş, Horasan harcı ve moloz taşlar da kullanılmıştır.

Resim 2.14: Alıçlı (Pinik Ana) Türbesi Genel Görünüş

Resim 2.15: Alıçlı (Pinik Ana) Türbe Giriş Cephesi

Şimdiye kadar herhangi bir araştırma konusuna dahil olmamıştır. Kim tarafından ve ne zaman yapıldığı konusunda da herhangi bir bilgi yoktur. Malatya Kültür Envanteri'nde 13.yy veya 14.yy da yapılmış olabileceği değerlendirilmektedir (Şen, 2018: 253).

Türbe civarında yaşayan köylülerin büyüklerinden duydukları bir rivayet vardır ve rivayet ise şöyledir: “4. Murat ve Ordusu İran seferi sırasında Köyün Bahçe denilen düzlüğüne gelince burada yaşayan ermiş kadın evliyalardan Pinik Ana'ya rastlarlar. Pinik Ana (Pin kelimesi küçük yer, dam, yuva anlamlarını karşılar. Ermiş kadının kaldığı yerde böyle bir mekan olması ona isim olarak verilmiştir.) Kendisine misafir olan askerlere kazanında pişirdiği yemeği ikram teklifinde bulunur. Kazanın içindeki yemeğin yetmeyeceğini, kadının neden böyle bir teklifte bulunduğunu askerler anlayamazlar. Pinik Ana askerlere teklifini kabul ettirir. Kazandan kepçelerle yemek yenmesine rağmen bitmez. Bütün ordu bu kazandan karınlarını doyururlar. 4.Murat ise Pinik Ana'ya hürmeten onun vefatında bu kümbeti yaptırdığı söylenir” (Levent, T.Y. 101'den akt. Şen, 2018: 254).

2.6. Hanlar

2.6.1. Millet (Elmasik) Han

Yeni Arapgir Berenge Mahallesi'nde, Çarşı Hamamı ile Mirliva Ahmet Bey Cami'nin güneyinde yer almaktadır. Cami ile hanı şehir merkezine giden bir yol ayırmaktadır (Şen, 2018). Hanın kim tarafından ve ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Fakat 1984 yılında Arapgir Postası'ndan Erhan Aydınlar'ın Şükrü Örs ile yapmış olduğu bir röportajda hanın yapım tarihi ile ilgili bazı bilgilere yer verilmektedir. Örs, H. 1327 doğumlu olduğunu ve bu hanın yapıldığı tarihte sekiz yaşında olduğunu belirtmektedir. Bu bilgilerden yola çıkılarak yapım tarihi H. 1325/ M. 1907 yılına denk gelmektedir. Devamında Amerika'dan birinin yardımıyla küçük çarşıdaki kilisenin vakfi olarak yapıldığını, bundan dolayı Ermeni kadınların da yapının inşasında çalıştığını, bunun yanı sıra 60 Müslüman katırcının da çalıştığını belirtmektedir (Aydınlar, 1984). Cumali Levent tarafından “Arapgir Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi İlanı” için hazırlanan projede H.1305/M.1888 vakıf olarak inşa edildiğinden bahsedilmiştir (Levent, T.Y. 83'ten akt. Şen, 2018: 281-282).

Resim 2.16: Millet Hanı

Resim 2.17: Millet Hanı

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restore edilerek 2011 yılında yeniden hizmete hazır hale gelmiştir (Resim 2.16; Resim 2.17). Han, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından aslına uygun olarak restore edilmiştir. Hanın üst katı butik otel, alt katı ise nostaljik alışveriş merkezi olarak hizmet vermektedir (Arapgir Belediyesi, 2016).

2.6.2. Deveci Hanı

Eski Arapgir Osman Paşa Mahallesi'nde Yeni Cami'nin yaklaşık 15-20 m. güneyinde yer almaktadır. Kim tarafından yaptırıldığı ve ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Bölgede 13.yy'dan kalan kervansarayların varlığı bilinmektedir. Fakat yapım şekli bu kervansaraylara hiç benzememektedir. Eski Arapgir'in gelişimi göz önünde bulundurulduğunda hanın yer aldığı mahalle asıl gelişimini 17.yy'da tamamlamıştır. Buranın Molla Sarı Mahallesi olduğu tarafımızdan tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Hacı Muhammed Efendi vakfına ait vakfiyede buranın Hacı Muhammed Efendi vakfına bağlı olduğu anlaşılmaktadır. 1709 yılında inşa edilen camiden bahsederken bu handan da câmi-i şerifin kiblesinde sağ tarafta musluk üzerinde vâki' yirmi yedi adet divarları karkır mülk dükkânı ve yine mahal-i mezburde câmi-i şerîf-i...(V.G.M, 136) diye devam etmektedir. Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda bu hanın Hacı Muhammed Efendi tarafından 18.yy'da yaptırılmış bir Osmanlı hanı olduğu düşünülmektedir (Şen, 2018: 278).

Resim 2.18: Deveci Hanı Kuzeyden Görünüşü

Resim 2.19: Deveci Hanı

Eski Arapgir’de yer alan yapı eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir (Resim 2.18; Resim 2.19). Vadiye doğru eğimli olan doğu cephesi taş duvar ile örülerek düzleştirilmiştir. Düz alan üzerine han inşa edilmiştir. Ancak günümüze kadar oldukça harap vaziyette ulaştığından yapım planı hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir (Şen, 2018: 278).

2.7. Hamamlar

2.7.1. Osman Paşa Hamamı

Tek hamam tipinde inşa edilen yapı; 256 m² alan üzerinde kubbeli soyunmalık, tonozlu ılıkılık ve kubbeli sıcaklık mekânı, su deposu ve külhan bölümlerinde oluşmaktadır (Resim 2.20; Resim 2.21). Kubbeler yıkılmış, tromp seviyesinde ayaktaadır (Fişne, 2023: 123).

Resim 2.20: Osman Paşa Hamamı

Resim 2.21: Osman Paşa Hamamı

Terk edilmiş hamam bir yamaç üzerine inşa edilmiştir. Soyunma odası artık mevcut değil ancak izleri hala bulunabilmektedir. Bugünkü banyoya, kış bahçesi girişinden, kış bahçesi duvarının sol tarafındaki kemerli bir açıklıktan doğrudan ulaşılmaktadır. Dikdörtgen planlı tonozlu ılıkliğin sağında kare planlı ve köşeleri pahlı tuvalet bulunmaktadır. Termal alandan sonra termal duvarın ortasında yer alan kemerli bir

açıklıktan köşelerle kesişen kare planlı kubbeli termal alana ulaşılmaktadır. Sivri kemerlerin köşeleri arasında drenaj kemerleri kullanılmıştır. Fırın gövdesine bağlanan fırın duvarında pencere bulunmaktadır. Fil gözleri kubbenin etrafında bir daire şeklinde düzenlenmiş olup iç mekanı aydınlatmaktadır (Şen, 2018: 388).

2.7.2. Çarşı Hamamı

Arapgir'in Köseoğlu mahallesinde, Mirliva Ahmet Bey Camisi'nin üstündedir. Eser 1808 yılında yapılmış olup, moloz taştan çift kubbeli olarak yapılmıştır (Resim 2.22). Kullanılmadığından ve doğal şartlardan dolayı tahribata uğramıştır (Arapgir Belediyesi, 2016).

Resim 2.22: Çarşı Hamamı

Hamamın doğu cephesindeki yuvarlak kemerin altında bulunan girift nesihle yazılmış altı satırlık kitabede ise H. 1169 (M. 1756-7) tarihi yer almaktadır. Son satırda ebced usulü tarihinin yazıldığı anlaşılmaktadır. Fakat kitabe kırık olduğu için tarih tam olarak anlaşılamamaktadır. Kitabenin tamiri veya inşa kitabesinin olup olmadığı anlaşılmamakla birlikte 1756 tarihi itibarıyla yapılmış olabileceği düşünülmektedir. İnşasında kesme ve moloz taşların (Resim 2.23) kullanıldığı hamam şehir merkezinde olmasından dolayı halk arasında Çarşı hamamı ismiyle de bilinmektedir. Aynı zamanda Şakir Fadiloğlu hamamı olarak da anılmaktadır. Sıcaklık ve soğukluk bölümleri kubbe

ile diğer bölümleri ise beşik tonozlarla örtülü olan yapı doğu batı doğrultusunda uzanmaktadır ve dikdörtgen bir şekilde inşa edilmiştir (Şen, 2018: 380).

Resim 2.23: Çarşı Hamamı

Eğimli arazi üzerinde doğu batı doğrultuda uzanan yapı dikdörtgen planlıdır. Tek hamam tipindedir. Soyunmalık, ılıkılık, sıcaklık ve devamında külhan ve su deposundan oluşmaktadır (Şen, 2018: 382).

2.7.3. Elmasik (Küçük Çarşı) Hamamı

Binanın güney duvarı, Arapgir Berenge Mahallesi'nde, Küçük Çarşı Köprüsü'nün 10 metre doğusunda, Berenge Nehri kıyısında yer almakta olup Almasik'in oğullarından Atam tarafından yaptırılmıştır. Kitabeleri kaldırılmış olduğundan yapım tarihi bilinmemekle birlikte 120 yıl önce yapıldığı sanılmaktadır. Hamam iklim koşullarının etkisi ile kullanılamamaktadır (Resim 2.24; Resim 2.25) (Arapgir Belediyesi, 2016).

Resim 2.24: Elmasığ Hamamı

Resim 2.25: Elmasığ Hamamı

Eser ile ilgili herhangi bir kitabeye rastlanılmadığından yapım tarihi ve eserle ilgili diğer bilgilere tam olarak ulaşılamamıştır. Ancak H. 1312 (1895) tarihli Mamuratül-aziz Vilayeti Salnamesi'nde geçen “*Kilise hamamı, Aşağı Çarşı'da (Küçük Çarşı) köprü ittisalinde*” ibaresinden ve aynı kaynakta geçen hamamın, hemen yukarısında yer alan Surp Asdvadzadzin Ermeni Protestan Kilisesi'nin vakfı olduğu anlaşılmaktadır (Şen, 2018: 408).

2.8. Çeşmeler

2.8.1. Ümmü Gülsüm Hatun (Nalbant Pınarı) Çeşmesi

Resim 2.26: Ümmü Gülsüm Hatun (Nalbant Pınarı) Çeşmesi

Eski Arapgir, Osman Paşa Mahallesi, Cevizler Mevki denen yerde bulunmaktadır. Buradan geçen kervanların nallanması sebebiyle Nalbant Pınarı ismi de verilmektedir.

Burası tarihi İpek Yolu güzergâhıdır. Bu güzergâh, Elazığ-Keban- Arapgir Kayakesen (Anberge), Yeni Arapgir Yukarı Ulupınar Köprüsü'nden geçip Eski Arapgir'deki bu çeşmenin önünden Divriği'ye doğru devam etmektedir.

1239 H. / M. 1824. Ümmü Gülsüm Hatun Gümrükçü Osman Paşa'nın annesidir. Yine aynı isim ile Gümrükçü Osman Paşa Camii'nde başka bir çeşmesi daha vardır. Fakat yıkılmış olup günümüze sadece kalıntıları ulaşabilmiştir (Resim 2.26). Camideki çeşme de 1239 H./M. 1824 tarihinde yapılmıştır (Şen, 2018: 419).

Sivri kemerli, tek lülelidir. Deposuz yol çeşmesi enine dikdörtgen planlıdır. Düzgün kesme taş malzemesinden yapılmış olup lüle taşı ise yekpare taştan yapılmıştır. Kemer kavsarasının ortasında kitabesi bulunmaktadır (Şen, 2018: 421).

2.8.2. Zeydi Çeşmesi (Bekarlar Hamamı)

Alapgir ilçesinin Osmanlı Paşa mahallesi Gözsuyu deresi'nin kuzeybatı yamacında, Arapgir ilçesinin eski yerleşim yeri olan “Eski Şehir” olarak bilinen Vadi yerleşiminde yer almaktadır (Resim 2.27) (Kültür Envanteri, 2024).

Resim 2.27: Zeydi Çeşmesi

Eserin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Mermer kitabe üzerine ta'lik yazı ile yazılmış H.1117/M. 1705 tarihine ait tamirat kitabesi günümüze kadar ulaşabilmiştir. 260 cm yüksekliğine ve 345 cm genişliğine sahip olan çeşmenin kitabesi kırık bir şekildedir ve Osmanlıca yazılmıştır. Hamama farklı yerlerden girişler

mümkündür. İçerisinde bir su kurnası ve duvarında bir niş bulunmaktadır. Çeşme suyu ikiye bölünmüş ve bu suyun bir bölümü hamam kısmına bağlanmıştır. Hamam tek kişilik bir hamam örneği sergilemektedir. Parçanmış bir kitabesi bulunan eserin bazı ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak bulunan kitabe parçalarından eserin 1700’lü yıllarda yapıldığı düşünülmektedir (Şen, 2018: 435-437).

2.9. Köprüler

2.9.1. Meydan Köprüsü

Kitabesi olmasına rağmen köprünün ne zaman yapıldığı yazılmamaktadır. Köprü eski yerleşim yerinde olan Kozluk çayı denen yerde yer almaktadır (Resim 2.28; Resim 2.29). Köprünün 18. yy yapılarından olabileceği mimari olarak incelenmesinden sonra söylenmiştir. Osmanlı padişahlarından IV. Murat tarafından yaptırılmış olabileceği halk arasında söylenmektedir. Ancak bu görüşü kanıtlayacak herhangi bir belge mevcut değildir. 45 metre uzunluğu ve 6 buçuk metre genişliği olan köprü iki gözlü bir şekilde kesme taşlar kullanılarak inşa edilmiştir. Suyun bol aktığı dönemlerde köprünün ayağı zarar görmektedir (Şen, 2018: 207).

Resim 2.28: Meydan Köprüsü

Köprü doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Osmanlı Paşa semtinden yola bir köprüyle ulaşılmaktadır. Birinci kemerden sonra Şıhlar (kuzey) yönüne doğru yaklaşık 2,5 metre çıkıntı yapmakta ve ikinci kemerden Serge Yolu’na bağlanmaktadır. Köprünün sivri kemerli iki kemeri vardır. Kemerler aynı yönde değildir. Temeli doğal kaya olan bir duvarla birbirlerine bağlanmaktadır. Doğal kaya üzerindeki bağlantı duvarı, su akışının

arttığı veya su baskınlarının meydana geldiği bahar aylarında su baskını bariyeri görevi görecektir (Arapgir Belediyesi, 2016).

Resim 2.29: Eski Arapgir, Meydan Köprüsü

Köprü yaya ve araç geçişinde kullanılmakta olup Serge Mahallesi ile Osman Paşa mahallelerinin bağlantısını sağlamaktadır. Doğal afetler ve artan sular sebebiyle köprü tahrip olmuş ve restore edilmiştir (Levent, 2010).

2.9.2. Kale Köprüsü

Resim 2.30: Kale Köprüsü, Restorasyon Öncesi

Kozluk Köprüsü'nün 100 m. güneyinde yer alan köprü, Arapgir'in Göz suyu üzerinde inşa edilmiştir (Resim 2.30; Resim 2.31). Köprü kemerleri kesme taşlardan,

köprü duvarları ise kaba taşlardan yapılmıştır. Tek Gözlü Kemer Köprü'nün doğu kemerinin yarısı toprak altındadır. Köprü'nün batı tarafındaki kemerli yapının ördüğü duvar, köprü için taşkın kontrol dolgusu görevi görmektedir. Kemer ve üst kısmı restore edilmiş, kullanılmaktadır. Yayaların geçişine olanak sağlamaktadır. Köprü'nün kitabesi bulunmamaktadır (Arapgir Belediyesi, 2016).

Resim 2.31: Eski Arapgir, Kale Köprüsü, Mensap

13.yy'ın sonlarında kaleme alınan İbn-i Bibi'nin Tevarih-i Ali Selçuk adlı eserinde Harezmlilerin Arapgir yolunu kullanarak Fırat'ın karşı tarafına geçtiklerinden bahsedilmektedir. Bu durumda Kozluk Çayı üzerinde yer alan herhangi bir köprüden geçmiş olmaları gerekmektedir. Arapgir Kalesi'ne yakın olması bakımından bu köprü'nün Kale Köprüsü ya da Meydan Köprüsü olabileceği düşünülmektedir. Köprü Narin Kale ve çevresini Serge Mahallesi'ne bağlamaktadır. Restorasyon sonrasında köprüye korkuluk yapılmıştır. Düzgün kesme taş malzeme kullanılarak yapılmıştır. Tarihi bilgiler ve malzeme-teknik açısından ele alındığında köprü'nün 13.yy'da yapılmış olma ihtimali yüksektir. Köprü 2015 yılında Karayolları Genel Müdürlüğü'nce restore edilmiştir (Şen, 2018: 302).

2.9.3. Kozluk Çayı Köprüsü

Köprü'nün 200 metre güneyinde Kozluk Köyü bulunduğu için köprü'nün ada ile güçlü bir bağlantısı vardır (Resim 2.32; Resim 2.33). Kozluk Köyü şu anda terkedilmiş bir harabe halindedir. Hem bu köprü hem de yeni köprü Kemaliye'yi Erzincan'a bağlayan

yol üzerinde bulunmaktadır. Bu Kozluk Nehri tarihindeki üçüncü ve son köprüdür. Otel, şehir merkezine 5,5 kilometre uzaklıktaki piknik alanında yer almaktadır (Levent ve Levent, 2021: 2004).

Resim 2.32: Arapgir, Kozluk Köprüsü

Resim 2.33: Arapgir, Kozluk Köprüsü Mensaptan Görünüşü

Köprü'nün uzunluğu 85 metredir ve kitabesi olmadığı için köprüyü kimin ne zaman yatırdığı tam olarak bilinmemektedir. Fakat o bölgede bulunan bazı tarihi eserler ile benzerlik göstermesi ve İpek yolu güzergahında yer alması köprü'nün 13. yy da yapılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Köprü üç gözlü olarak inşa edilmiş ve bu gözlerden sadece biri sağlamdır. Diğer gözler tamamen yıkılmıştır. Yıkılan gözlere ait kalıntılar köprü'nün büyüklüğü hakkında

bilgi vermektedir. Yıkılan gözlerin yerine 1940'lı yıllarda demir malzeme kullanılarak bağlantı yapılmış ve geçişler böyle sağlanmıştır.

Kozluk çayından akan su sonradan yapılan demir ilaveli bağlantı yerinin altından geçmektedir. Sel sularının şiddeti ve su yatağının meyilli oluşu batıdaki gözün yıkılmasına sebep olmuştur. Osmanlı dönemi öncesi yapılarından olduğu tahmin edilen köprünün meydan köprüsünden sonra yapılmış olabileceği düşünülmektedir (Şen, 2018: 312-313)

2.9.4. Derbeder Köprüsü

Köprü, Berenge deresi üzerinde, ilçe merkezine 800 metre uzaklıkta yer almaktadır. Derbeder ismi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Arapgir'de bir mahallenin ve o dönemin ileri gelen bir ailesinin adıdır. Her ne kadar kitabesi bulunmasa da köprünün 19. yüzyılın başlarında bu aile tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır. Arapgir'deki tesislerin Avrupalı tüccar Derbederoğlu Mardiros'a temin edildiğine dair 1855 yılına ait kayıtlar bulunmaktadır (Levent ve Levent, 2021: 2009).

Köprünün 19.yy'ın ikinci yarısında Arapgir'de yaşamış, zengin bir Ermeni olan Derbederoğlu tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Bundan yola çıkarak 19.yy'ın ikinci yarısında inşa edildiği söylenebilir (Şen, 2018: 331).

Resim 2.34: Derbeder Köprüsü

Hocaali mahallesinde bulunan köprü moloz taş yapılı ve sivri kemerli taşlar ile inşa edilmiştir (Resim 2.34). Yaya ve hayvan geçiş yolu güzergahındadır (Malatya Kültür Envanteri, 2012: 199).

Temel seviyesinden 2.60 m. yüksekliğine kadar kullanılan malzemenin farklılık göstermesi, bu köprüden önce burada başka bir köprünün de olabileceğini göstermektedir. Malzemede doku farkının fazla olması bunun göstergesidir. Yaya geçişine uygun olan köprü şuan kullanılmaktadır. Restore edilmeye ihtiyaç duyan köprü, konum itibarıyla manzaralı olmasıyla dikkat çekmektedir. Hocaali-Aşağı Yenice-Saraçbaşı mahallelerini ve Kılıçoğlu – Çarşı - Köseoğlu mahallelerini birbirine bağlayan bir konumdadır (Şen, 2018: 331).

2.9.5. Pacalı-Bacalı Köprüsü

Pacalı köyünün güneye 800 metre mesafesinde Söğütlüçay diye adlandırılan bölgenin üzerinde yer alan uzantısı doğu batı şeklinde olan köprü, Keban bölgesindeki meşe ağaçlarının bölgeye ulaştırılması amacıyla bağlantı olarak kullanılmaktadır. Kitabesi olmayan köprünün tam olarak ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemekle beraber bir kadın tarafından yapıldığı söylenmektedir.

Resim 2.35: Bacalı Köprüsü

Cihanbeyli aşiretinden olan Baceganlu cemaati 18.yüzyılın başlarında Arapgir havalisinde bulunmaktadır (Halaçoğlu, 1997: 113). Baceganlu aşireti mensuplarına istinaden köy Pacalı-Bacalı ismini almıştır. Tarihî köprü Pacalı köyüne 850 metre uzaklıkta olmasından dolayı Pacalı-Bacalı köprüsü olarak adlandırılmıştır. Köprü Arapgir

merkeze 46 km mesafede olup Söğütlü Deresi üzerinde yer almaktadır. Köprünün kitabesi bulunmamaktadır. Yöre halkı köprünün bir kadın tarafından yaptırıldığını atalarından duyduklarını belirtmektedirler. 1730 yılındaki arşiv kayıtlarında Keban bulunan maden için kullanılacak kömürün Arapgir’de tedarik edilmesi hususundaki kayıt köprünün tarihi ile ilgili bilgi verebilir (Resim 2.35) (Levent ve Levent, 2021: 2008).

Köprünün yapılma nedeni Keban madeni için gerekli olan kömürün Arapgir civarında bulunan köylerdeki ormanlık bölgelerden tedarik edilmesi olarak düşünülmektedir. Köprünün taşlarının hemen yakınlardaki kayalık bölgeden karşılandığı görülmektedir. Yaya ve araç trafiğine açık olan köprü Arapgir-Malatya arasında yapılan yeni karayolu sebebiyle çok kullanılmamaktadır. Daha çok çevre köyler için aktif durumdadır (Levent ve Levent, 2021: 2008).

2.9.6. Taş Köprü

Taş köprünün kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Ancak yuvarlak kemerli olması ve Horasan harcı ile örülmesi gibi Roma Dönemi köprüleriyle benzer özellikler göstermesi açısından, Geç Roma Dönemi’ne (M.S. 3 yy. sonu ile M.S. 4. yy başı) ait bir eser olabileceği düşünülmektedir (Resim 2.36; Resim 2.37).

Resim 2.36: Taş Köprü

Resim 2.37: Taş Köprü

Taşköprü Arapgir merkeze 24 km uzaklıktadır. Tarihi köprü güneyden Arguvan-Hekimhan istikametine, kuzeyden ise Divriği-Kemaliye istikametine bağlantı sağlamaktadır. Kitabesi bulunmayan köprü hakkında yazılı bir belgeye henüz ulaşılamamıştır. Köprü civarında kaya mezarı ve kalıntılarının bulunması Roma dönemini işaret etmektedir. Köprü'nün yapısı, kurulduğu alan ve kullanılan malzeme dikkate alınınca Roma döneminin tek kemerli köprülerini çağrıştırdığı görülmektedir. Roma köprülerinin Anadolu'daki örneklerine baktığımız zaman yalın strüktürlerdir. Tek veya sıralı kemerlidirler ve kemer biçimleri yarım dairesel şekildedir. Roma Döneminden beri dar geçit türü vadi oluşumlarında tek kemerli köprü örnekleri görülmektedir (Levent ve Levent, 2021: 1998).

Kozluk Çayı üzerindeki bu tarihî köprü 1975 yılında baraj sebebiyle taşları sökülerek Elâzığ müzesine taşınmıştır. Kozluk (Anku) Çayı üzerinde hâlihazırda Taşköprü, Meydan Köprüsü, Kozluk Köprüsü bulunmaktadır. Tahrip olan köprüler hakkında yazılı bilgiler bulunmamakla birlikte anlatılarda kemerli köprülerin var olduğu söylenmektedir. Taşköprü'nün bulunduğu Kozluk Çayı'nın konumu itibarıyla tarihî dönemlerde geçişlere köprüler vasıtasıyla imkân sağlandığı muhakkaktır. Arapgir ve çevresinde Roma uygarlığını işaret eden yapılar mevcuttur. Kuyulan'daki Roma yolu ve yanındaki Khamosorion mezarları, Esikli Köyü, Harbuzik yerleşim alanındaki yollar da Roma yolları arasında gösterilebilir. Osmanpaşa Mahallesiindeki Grekçe kitabeli kaya mezarı, Arapgir köylerindeki Tümülüs ve kaya oda mezarları Roma dönemini ve

akabinde Bizans egemenliğini belirtmektedir. Taşköprü'nün Roma eseri olabileceği düşünülmektedir (Levent ve Levent, 2021: 1999)

Bu tek gözlü kemerli bir köprüdür. Arapgir-Divriği Karayolu Kilometre 16. Sola ayrılan ahır yoluna yaklaşık 10 kilometre ilerlemeye devam ederek Suceyin köyüne 4 kilometre uzaklıktadır (Şen, 2018: 298).

2.9.7. Yusuf Kamil Paşa Köprüsü

Köprü kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanır ve tek odacıklı dairesel kemer şekline sahiptir. Osmanlı Paşa semtindeki bir dere üzerinde bulunan bu köprü günümüzde hala ayakta ve kullanılmamaktadır (Resim 2.38) (Şen, 2018: 340).

Resim 2.38: Yusuf Kamil Paşa (Küçük Köprü) Köprüsü

Köprü şimdilerde çok fazla kullanılmamaktadır. Bulunduğu alan çalılık bir alandır. Sadece yayalara müsait olan köprünün uzantısı doğu batı şeklindedir. Kitabesi mevcut olan köprünün hicri 1275, miladi 1858-1859 yıllarında bir devlet adamı olan Yusuf Kamil Paşa tarafından yaptırıldığı söylenmektedir. Osmanlı sadrazamlarından olan Yusuf Kamil Paşa aynı zamanda Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın eniştesidir (Levent, 2010). Yusuf Kâmil Paşa tarafından yaptırılan köprü Cemal'in Deresi olarak adlandırılan dere üzerinde inşa edilmiştir. Kitabede: "Mehmet Beyoğlu Meclis-i Vâlâyı Ahkâmı Adliye başkanı, vezir saygıdeğer, övülmüş Yusuf Kâmil Paşa efendimiz hicri 1275 (1858-1859) yılında eseri yaptı" diye yazılmıştır.

Yusuf Kâmil Paşa 1850 de Meclis-i Vâlâyı Ahkâmı Adliye ve Maarifi Umumiye üyeliğine ve sonrasında vezir rütbesine getirilmiştir. 1852’de Ticaret Bakanı olmuştur. 1854’te Meclis-i Vâlâyı Ahkâmı Adliye Başkanı oldu. 1863 yılında sadrazamlık makamına getirildi (Levent ve Levent, 2021: 2011).

2.9.8. Tarhanik Köprüsü

Malatya-Erzincan sınırında bulunan köprü, Arapgir - Kemaliye ilçelerini birbirine bağlayan köprülerden biridir. Köprü, Arapgir’e 12 km uzaklıkta olup, Erzincan’ın Kemaliye ilçesine bağlı Efeler Köyü’nün 700 metre güneyinde ve Arapgir Kemaliye karayolunun 100 metre batısında yer alır. İki gözlü ve beşik kemerli yapının kemerleri kesme taştan, diğer kısımları moloz ve kesme taş karışımından yapılmıştır.

Kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Ancak Meydan Köprüsü’yle malzeme-teknik açısından benzerlik göstermesi ve Tarihi İpek Yolu güzergahında yer alması gibi özellikler göz önünde bulundurulduğunda 13. yy’da yapılarından olduğu düşünülmektedir (Şen, 2018: 316).

Resim 2.39. Tarhanik Köprüsü
(Restorasyon Öncesi)

Resim 2.40. Tarhanik Köprüsü
(Restorasyon Sonrası)

Köprü’nün yaklaşık 800 metre kuzeyinde, Erzincan’ın Kemaliye ilçesine bağlı Efeler (Tarhanik) köyü yerleşkesi bulunmaktadır. Köprü ismini bu köyden almaktadır. Köprü Çit (Miran) çayı üzerinde inşa edilmiştir. Köprü’nün kurulduğu bölgenin batı tarafı kayalık ve engebeli, kuzey ise ağaçlı ve düz bir arazi yapısına sahiptir. Doğusunda meyve ağaçları bulunur. Çay suyu memba istikametinde gözlere gelmeden oluşturulan bentle iki göze dağıtılmıştır. Köprü 2015 yılında restore edilmiştir ve sadece yaya geçişine

müsaittir. Köprünün kitabesi mansap iki kemer duvarı arasında mevcuttur fakat okunamayacak derecede tahrip olmuştur. Birkaç harf dışında belirgin bir tarafı yoktur. Kuzeydoğu-güneybatı yönünde inşa edilmiş, iki beşik kemerli köprüdür (Levent ve Levent, 2021: 2002-2003).

Eserin kitabe alanı kırılmış ve okunamayacak durumdadır. Buna karşın köprünün Kemaliye ve civar bölgeleri Arapgir ilçe merkezine bağlayan güzergahta bulunması Osmanlı'nın Arapgir'deki erken dönem eserleri arasında olduğunu düşündürmektedir. 1890 yılında restore edilmesi hususunda bir kayıt bulunmaktadır. Köprü beton malzemeye restore edilmiş ve üzerinden metal su borusu geçmektedir. Sadece yaya geçişine müsaittir (Levent, 2010). Restore edilen Tarhanik Köprüsü'nün restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası görüntüsü Resim 2.39 ve Resim 2.40'ta yer almaktadır.

2.9.9. Yukarı Ulupınar Köprüsü

Yukarı Ulupınar Köprüsü yeni Arapgir Ulupınar Mahallesi'nde, Ulupınar Deresi'nin üzerinde yer almaktadır (Resim 2.41). Kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Ancak Eski Arapgir Kozluk Çayı üzerinde yer alan tek gözlü köprüler ile aynı özellikleri göstermesi sebebiyle 13. ya da 14. yy eserlerinden olabileceği düşünülmektedir. Yeni Arapgir ile Eski Arapgir'i birbirine bağlamaktadır. Etrafı tamamen ağaçlık olan köprü günümüzde sağlam bir vaziyette ve yaya trafiğine elverişlidir.

Resim 2.41: Yukarı Ulupınar Köprüsü

Tarihi Bizans yolu ile İpek Yolu güzergâhında yer almaktadır. Elazığ-Keban Denizli Köyü Kervansarayı (Makıt Han)-Onar Köyü-Kayakesen (Amberge) Köyü-Yeni Arapgir'in Yukarı Ulupınar bölgelerinden Eski Arapgir'e geçilmekte, oradan yol ikiye ayrılmaktadır. Birinci yol; Eski Arapgir Nalbant Pınarı-Eski Arapgir Kalesi-Meydan Köprüsü güzergâhını takip edip Kemaliye-Erzincan-Rabat Kalesi'nden Çemişgezek tarafına gitmektedir. İkinci yol ise Nalbant Pınarı'na varmadan kuzeybatıya doğru, tarihi Roma yolu ile bağlantısı bulunan, Kuyulan (Tan Tepesi)-Vujna Büyük Dere- Suceyin Köyü'ndeki tarihi Roma köprüsüyle bağlantı kurup Divriği istikametine doğru gitmektedir (Şen, 2018: 325).

2.9.10. Kaldırımın Deresi (Amberge) Köprüsü

Köprü'nün kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Bulunduğu tarihi güzergâh sebebiyle erken dönemlerden kalma yerinde başka bir köprü'nün olabileceği düşünülmektedir. Köprüde kullanılan malzeme göz önünde bulundurulduğunda köprü'nün 18.-19.yy'a ait olabileceği tahmin edilmektedir (Şen, 2018: 356).

Köprü Kayakesen mahallesinin 500 metre batısında yer almaktadır. Kaldırımın Deresi üzerinde inşa edilen köprü'nün Kemer ayağı ana kayaya oturtulmuştur ve beşik kemerlidir. Köprü'nün kemer yüksekliği 9 metre, kemer açıklığı 6 metre ve eni 5 metredir. Eserin kemer bölümü kesme taştan, duvar kısmı moloz taştan yapılmıştır. Kemer üzerinde, bir sıra kesme taş dizilerek, dışa doğru bir çıkıntı oluşturulmuştur (Resim 2.42; Resim 2.43).

Resim 2.42: Kayakesen Köyü Köprüsü

Resim 2.43: Kayakesen Köyü Köprüsü

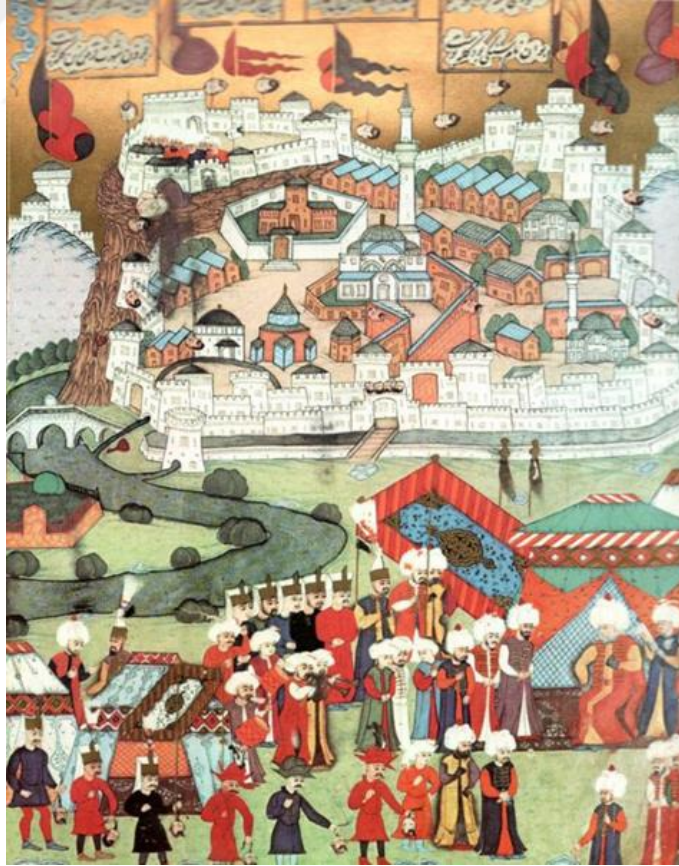
Köprünün kitabesi yoktur ancak 19 yy'da yapılan eserlerden biri olduğu düşünülmektedir (Arapgir Belediyesi, 2016).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MİMARİ UNSURLARIN RESİM TARİHİ İÇERİSİNDEKİ YERİ

3.1. Mimari Unsurların Türk Resmindeki Yeri

Osmanlılar fethettikleri bölgelerde bulunan mimari yapıları tasvir etmiş ve resmetmişlerdir. Bunun yanı sıra imparatorların hayat şekillerinin ve zaferlerinin kalıcı olması için resim sanatı kullanılmıştır. Resim sanatı 15. yüzyılda Rönesans döneminde bilimsel perspektif olarak ele alınmıştır. Bu dönemdeki sanatçılar perspektif kuralları çerçevesinde resim niteliğine uygun mimari yapıları çalışmalarına dahil etmişlerdir. Fakat minyatür sanatındaki eserlerinde bu kuralları göz ardı ettikleri görülmüştür (Resim 3.1). Minyatür sanatında sanatçılar esere kuşbakışı bir şekilde bakmışlar ve eserin esas çizimleri önden yaparak vurgulamak istemişlerdir (Çetin, 2008: 2).

Resim 3.1: Kaz Kalesi

Osmanlı sanatı açısından 18 yüzyıl bir dönüm noktası olmuştur. 18 yüzyılda resim ve mimari alanda yabancı sanatçıların çalışmaları devam ederken batı kurallarına uygun askeri okul eğitimlerinin verilmesinin kararlaştırılması da III. Selim döneminde alınmıştır. Bunun yanı sıra batı tarzında yağlı boya tuval resim sanatının kabul edilip yaygınlık kazanmasında önemli bir yeri olan yeniliklerden biri de resim derslerinin sanat okullarına eklenmesi kararıdır (Ersoy, 1998: 13).

Osmanlı mimarisinin 18. ve 19. yüzyıllarda batı mimarisinin etkisinde kalması ve farklı mimari biçimler kullanması, batı anlayışının kabul edildiğinin göstergesi olarak görülmektedir (Renda ve Erol, 1980: 30). Resim sanatının mimari anlamda tavan eteklerine ve üzerinde bulunan kalıplara çizilen pano benzeri resimler ilk örnekleri olabilir. Mimari resim sanatında köprüler, çeşmeler ve köşkler gibi yapı temaları yer almaktadır. 19 yüzyıl sonlarında tavana çizilen dar çizgilerle çok renkli manzara resim biçimleri yapılmaya başlanmıştır. Türk resim sanatının gelişmesinde mimari resim sanatı önemli bir yere sahiptir. Türk sanatı kapsamında batı sanatının etkilerinden dolayı 18. ve 19 yüzyıllarda mimaride önemli yenilikler meydana gelmiştir. Ayrıca Barok ve Rokoko tarzları Türk resim sanatında yer almaya başlamış ve özellikle de iç mimariyi etkilemiştir. Bu etkilerin neticesinde gelişme gösteren mimari resim sanatında önemli bir konu olan manzaranın yüksek oranda yer gözlemlenmektedir (Renda ve Erol, 1981: 40). Bunun yanı sıra mimaride kullanılan mimari unsurlar resimlerin genelinde mevcuttur. Mimari unsurda çerçeve görevinde kullanılan mimari ayrıntılar da yer almıştır. Bilimsel perspektif ağırlıklı sağlanan ve Buhari'nin geliştirmek istediği derinlik etkisinin, resimdeki yapı renklerinin ve gerçek konumunun önemli bir yeri olmuştur (Topçu-Yurdigül, 2010: 64).

Geleneksel köklerine bağlı kalarak batı resmi ile karşılaşan Türk resim sanatının gelişmesi bir aşılama biçiminde olmamıştır. Diğer bir ifade ile bizim nakış ustalarımızın Avrupa'ya ve Avrupa tabiatına yönelmeleri ile düşünce şekillerinin değişmesi resim sanatını meydana getirmemiştir (Germeç, 2018: 1365; İpşiroğlu ve Eyyüpoğlu, 1972: 7). Bir değişim neticesinde Batı anlayışını kabul etme noktasına gelmeyen Türk resim sanatının, toplum yaşamına etki eden ekonomik yansımanın ve biçimlendirmesinin etkisinde kalması gibi bir netice söz konusu olmamıştır.

3.2. Mimari Unsurların Batı Resmindeki Yeri

Batı resim sanatının dini içerikli resimler vasıtasıyla halkı doğrudan etkilediği görülmektedir. Diğer bir ifade ile resim sanatı halkın üzerindeki etkiyi çoğaltmak için bir araç görevi görmüştür. Rönesans'la başlayıp betimleme aracı olarak insanın, doğanın ve mimarinin kullanıldığı ve Leonardo'nun buluşlarının genel anlamıyla sanat, bilim ve teknik anlamda ilerleme kaydetmemiştir (Barret, 2012: 97; Germeç, 2018: 1367)

Mimari sanata yönelik Avrupa'da ilk resimsel yorumlamaların 1900'lü yılların ortalarında Romaneks dönemi denilen zaman diliminde ortaya çıktığı görülmektedir. Roman veya Romaneks olarak bilinen sanat akımının İngiltere'deki ismi Norman olarak görülmektedir. Avrupa'nın değişik bölgelerinde Romaneks diye bilinen mimariye rastlamak mümkündür. İngiltere, Fransa, Almanya gibi ülkelerde Romaneks sanatının en tipik ve anıtsal özelliklerine rastlamak mümkündür. Yuvarlak kemerler, ahşap ve tonoz örtülü yapılar ve kesme taşların Romaneks resim sanatında daha çok kullanıldığı görülmektedir. Duvarların kalınlığı resimlerde görülmekte ve ayrıca çoğunluğunun rahiplerin oluşturduğu Romaneks dönem sanatçıları minyatür sanatını da duvar resimlerinin yanında kullanmışlardır.

Kilise duvar ve tavanlarının baştan aşağı resimler ile kaplandığı Romaneks döneminde, okuryazar olmayan kesime hitap etmek amaçlanmıştır. Perspektifin dikkate alınmadığı Romaneks döneminde renklerin canlı kullanıldığı görülmektedir. Sanatsal anlamda ilk hareketliliklerin görüldüğü 11. ve 12. yy Avrupa'sında resim sanatı daha çok kilisenin kontrolünde belli sanatlar ile sınırlı tutulmaktadır (Tansuğ, 1993: 93; Yılmaz, 2018: 113).

Her alanda olduğu gibi sanatsal alanda da gelişim ve değişimler Avrupa'da 15. yüzyılın başlarında görülmekte ve antik dönem tarzı mimarinin ele alındığı özellikle dikkat çekmektedir. Estetik anlamda değişik tarzların kullanıldığı bu dönemde iyi noktalara gelinmiş ve mimaride merkezi plan özelliği ve simetrik kabul edilerek yerini almaya başlamıştır. Ayrıca birbirini destekleyen heykel sanatında ve mimaride bir uyumun söz konusu olduğu görülmektedir. Fakat heykel ve mimarideki bu uyum henüz resim alanında görülememiştir.

Sivil mimarinin daha çok ön planda olduğu Rönesans dönemi mimarisinin yanında dini anlamda mimarinin de yapımı devam etmiştir. Farklı bir yorum ile karşımıza çıkan

Roma ve Yunan dönemi mimari yapılarında resim sanatının kilisenin etkisinden kurtarılmaya çalışılması Rönesans döneminde daha da önem kazanmıştır. Basit ve yüzeysel betimlemelerin artık çık tercih edilmediği resim sanatında daha çok oturmuş doğal betimlemelerin tercih edilmiştir.

Farklı ekoller ile İtalya'nın bazı bölgelerinde karşımıza çıkan resim sanatının bir gelişme sürecine girdiği görülmektedir. Venedikli sanatçılar mekan olgusunda parlak bir ışık ve canlı renkler tercih ederken; Floransalı sanatçılar ise mekanda figürü ön planda tutmuşlardır. Bu durum ekol farklılığına örnek olarak gösterilebilir. Dönemin sanatçıları üzerinde çalıştığı eserlerinde kendi istekleri yönünde özgür bir biçimde çalışmalar yapabilmişlerdir. Sanatçılar, saygınlığı olan ve sözü geçen bilim insanlığı niteliğinde görülmüştür. Bu gelişmede Michelangelo ve Leonardo'nun katkılarının göz ardı edilemeyecek kadar çok olduğu görülmektedir (Turani, 2003: 347).

Rönesans sanat anlayışının katı kurallarına karşı olarak ortaya çıkan ülkenin 17. yy sanat anlayışının gözdesi olan Barok tarzı mimari sanat anlayışı ilk olarak İtalya'da Roma şehrinde boy göstermeye başlamıştır. Barok tarzı mimari anlayışta yapıları plan ve bezeme programları Rönesans'a göre değişiklik göstermiştir. Abartılı bir biçimde dekorlar kullanarak mimaride görkemli bir etki oluşturmaya çalışan Barok tarzı mimari sanat anlayışı heykel, resim ve mimarlık ile bu amacını gerçekleştirmiştir. Mimari yapıların iç detaylarında ışık faktörü görkemli bir etki bırakmıştır. Perspektif kuralların dikkate alındığı ve mimari unsurların yer aldığı resimlerde kubbe içleri ve tavan kısımları abartılı bir şekilde sistemleştirilmiştir (Garmaner, 1997: 192). Derinlik tarzı hareketli figürler ile güçlendirilmiş ve Barok resim sanat anlayışında bu durum ön planda tutulmuştur. Mimari unsurlarda manzara resimlerinin dikkat çektiği ve insan anatomisinin detaylı bir biçimde resmedildiği bir sanat anlayışı dikkat çekmiştir. Özellikle ışık ve gölge anlatımıyla güçlendirilen Barok resim sanatında mimari unsurların tavan ve kubbelerinde bölüm bölüm gökyüzünü anımsatan betimlemeler görülmüştür. Bu dönem sanat eserlerinin biçim ve renk açısından zengin olduğu ve özgün bir biçimde yapıldığı görülmektedir.

3.3. Literatürde Konuyu Destekleyen Çalışmalar

Berrin Sanaç Çolak'ın (2019) hazırlamış olduğu *“Harput Yöresindeki Geleneksel Mimariye Ait Öğelerin Plastik Bir Değer Olarak Resimde Kullanılması”* isimli tez

çalışması incelenmiş ve kültürel mimari unsurların yağlı boya tekniği ile tuval üzerine resmedildiği ve bu çalışmaların uygulamalı bir şekilde ortaya konduğu görülmüştür. Buna benzer mimari yapılar resimsel bir imge olarak ele alınıp plastik unsurla resmedilmesin uygun nitelikte olduğu görülmüştür. Gülay Zeten'in (2022) hazırladığı *“Coğrafi Yapının Resim Sanatı Üzerindeki Etkisi ve Arguvan Coğrafyası Üzerine Resimsel Yorumlamalar”* isimli tez çalışmasında yaşanan bölgenin topoğrafik yapısının sanatsal görünümünün ortaya çıkarılan sanat eserlerinin oluşumunu etkilediği söylenmektedir. Yaşanılan coğrafyanın yapısından etkilenecek, ortaya çıkarılan resim ile ilgili sanat eserlerinde o coğrafyanın yansımaları görülmektedir. Öyle ki ressamlar yaşadıkları coğrafya ile birlikte resimlerini dönemsel olarak şekillendirmişlerdir.

Resim sanatı hem Türk toplumunda hem de başka toplumlarda önemsenip üzerinde durulan bir sanat olmuştur. Özellikle resim sanatçıların tasvir ettiği resimlerinde kendi duygularına yer vermesi bu sanata merakı daha da uyandırmıştır. Aşağıda farklı toplumlardan sanatçıların bazı yağlı boya ve tuval çalışmaları yer almaktadır. Çalışmada literatürü destekleyen çizimlere de yer verilmesi çalışma için faydalı olacaktır.

Resim 3.2: “Şafakta Galata Köprüsü” ve Tablodan Detay.

1844 senesinde Frascati’de doğan Hermann Corrodi 1872 senesinde Paris’e gitmiş ve başta İngiliz Kraliyet ailesi olmak üzere birçok Avrupa Kraliyet hanesine hizmetlerini sunmuştur. Uzun yıllar Roma’da yaşamının yanı sıra resimleri için malzeme ve fikir edinmek amacıyla seyahat etmiştir. Suriye, Mısır, İstanbul, Kıbrıs gittiği yerlerden bazılarıdır. Temel olarak, akademik üslupta manzara ressamıdır fakat bir kısım eseri 19. yüzyıl Oryantalizm tarzındadır. Corrodi’nin eseri incelendiğinde; Galata Köprüsü’nün üçüncü Galata Köprüsü olduğu görülmektedir (Resim 3.2) (Artnet, 2024). Aynı zamanda resimde yer alan Yeni Camii’nin resimdeki açısı günümüzdeki köprü ile olan ilişkisinde

benzer açıdan resmedilmiştir. Caminin yeri ve bulunduğu konum itibariyle doğru tasvir edildiği, ressamın camiyi mimari açıdan yorumladığı, arka bölüme ise eklemiş olduğu camiler ile tarihi yarımadanın mistik- doğu kültürü özelliklerini yansıtmak istediği açıkça görülmektedir. Resim ile yakın tarihlerde çekilmiş eski bir İstanbul fotoğrafında da Galata Köprüsü ve tarihi yarımada ilişkisi görülmekte ve resimde ressamın yorumlarını da görmek mümkündür.

Resim 3.3: Edvard Munch, The Scream (1893)

Dışavurumculuk akımının önemli temsilcilerinden Edvard Munch, Paris'ten kalan izlenimlerini duygusal bir şekilde resimlerine aktarmıştır. Munch eserlerinde, yalnızlık, korku, nefret ve ölüm gibi temalar işlemiş, karanlık olarak gördüğü insanlara resimlerinde yer vermiştir. Onun bedenleri hem karanlık hem de ürkütücüdür. Edward Munch'un Çılgılık tablosunu incelediğimizde, abartılı renklerin, düzensiz çizgilerin ve şekillerin sanatçının iç dünyasını yansıttığı açık bir şekilde göze çarpmaktadır. Onun sanatının bu kadar etkileyici olmasında kendi yaşamının ıstıraplarla dolu olmasının etkisi büyüktür. Norveçli sanatçı Edvard Munch, ifade dolu resimlerini dışavurumcu sözcüğünü ilk kez izlenimci yapıtlardan ayırmak amacıyla kullanmıştır. Sanatçı, Berlin'de kişisel bir sergi açarak dışavurumculuk akımının gelişmesine yardımcı olmuştur" (Ragon, 2009). Edward

Munch'un çığlık adlı tablosu 19. yüzyıl realizm ve idealizmin bakış açısına sahip olarak karşımıza çıkmaktadır (Resim 3.3).

Resim 3.4: Cythera'ya Yolculuk

18. yy da Fransa'da etkisini sürdüren ve Almanya, Avusturya gibi ülkelerde de etkili olan sanat anlayışlarından biri de Rokoko sanat anlayışı olmuştur. Son derece gösterişi önemseyen ve süslemeyi ön plana çıkaran bu sanat anlayışında Barok sanatında olan karmaşık bir yapıda olan kıvrımlı bir doku ve form anlayışı dikkat çekmektedir. Oluşturduğu bu sanat tarzıyla süslemeler güçlü ışıklar ile desteklenmiştir. Aristokratik ortamlar farklı duygular ile oluşturulmaya çalışılmıştır (Little, 2007: 62).

Resim 3.5: Bent Deresinden Karlı Manzaralar

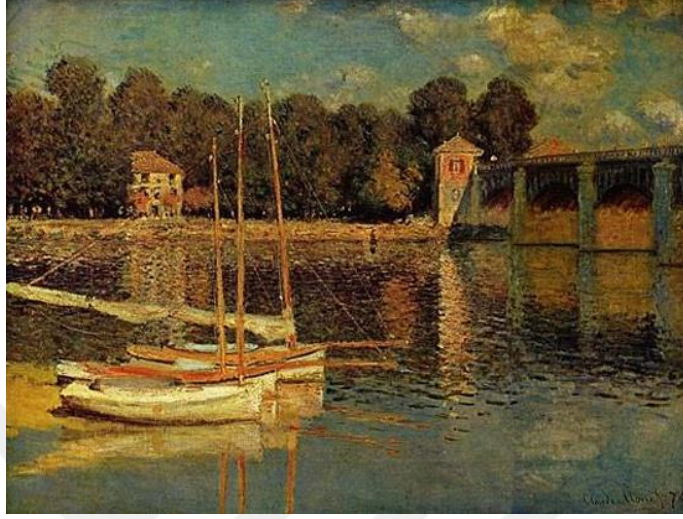
Eser Lutfü G n y'ın doğa manzaralarını soyutlayarak plastik değerler ile yatay ve dikey yüzey Şekillerin bağlantısının yapılması ve lekelerin kullanılması ile oluŐmuŐtur. Nesneleri kullanırken resmi sahip olduğu doğal yapı vi çizgilerden temizleyip yeniden tasarlayarak lekeler ile yeniden oluşturmaktadır. L tf  G n y daha çok gecekondü görünümündeki resimlerine Ankara ve çevresinin görünümünü aktarmıştır.  alıŐmalarında doğallığı ön planda tutarak boya dokusunu resmin aktif dokusuna aktarmıştır. Sanatçı doğaya bağlı olmasının kendi hayal gücünü geliŐtirdięini ifade etmiştir ve eserlerinde farklı türden malzemeler kullanarak soyutlama izlerini göstermektedir (Ersoy, 2004: 250).

Resim 3.6: Claude Monet, Nilüferler ve Japon Köprüsü, 1899, Tuval  zerine Yağlıboya, 90,5 x 89,7 cm, Princeton Üniversitesi Sanat Müzesi, Princeton.

“Nilüferler ve Japon Köprüsü” adlı resimde Nilüfer  i ekleri ile dolu bir gölet betimlenmiştir (Resim 3.6). Göletin her tarafına dağılmış Nil ferlerin yeşil yapraklarının suyun üzerinde durduğu görülmektedir. Çiçekler beyaz renkte olma olasılığı yüksektir ancak Monet  i ekleri tasvir etmek için mavi, pembe, kırmızı ve sarı gibi renk yansımalarını kullanmıştır. Arka bölümdeki nilüfer çiçeklerinde pembe ve kırmızı tonlar ağır basmaktadır. Gölet yeşil bitkiler ve ağaçlarla çevrilidir. Göletin  zerinden Japon tarzı

mavi renkte ahşaptan yapılmış yaya köprüsü geçmektedir. Köprünün hemen arkasında solda ise gölete doğru sarkan söğüt yapraklarının olduğu görülmektedir.

Resim 3.7: Claude Monet, Argenteuil'deki Demiryolu Köprüsü, 1874, Tuval Üzerine Yağlıboya, Orsay Müzesi.

Claude Monet'nin resimlerine baktığımızda, izleyiciye aktardığı anlar, doğal bir atmosferi canlandıran çalışmalar olmuştur. Sanatçı, görseldeki peyzajda olduğu gibi özgün ve dinamik fırçasıyla, doğadaki görüntüleri başarılı bir şekilde resmetmiştir (Resim 3.7). Kompozisyonlarında doğa canlandırmalarını, ışığın nesneler üzerindeki etkilerini hızlı bir şekilde tuvale aktarmıştır. Sanatçının uzaktan titreşimli görünen fırça dokunuşları, nokta nokta renk biçimlendirmeleriyle kurgulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. RESİMSEL UYGULAMALAR VE ÇÖZÜMLEMELERİ

Tez çalışmasının bu bölümünde Arapgir bölgesinde yer alan taş köprülerin mimari bir yapı olarak plastik bir değer ile resim sanatında kullanılması açısından 12 adet resim çizilmiştir. Resimlerin yorumlamaları yapılırken literatür göz önünde tutulmuştur.

4.1. Çalışma 1

Resim 4.1: Ramazan Demirel, Meydan Köprüsü, TÜAB, 100x1130cm, 2020.

Yapılan bu çalışma yatay olarak kompoze edilmiştir (Resim 4.1). Çalışmanın ebadı 100x130 cm ölçülerinde olup çalışma dikdörtgen şeklinde akrilik boya ile ele alınmıştır. Bu çalışma Arapgir'in Kozluk çayı üzerinde bulunan meydan köprüsünden yola çıkılarak çizilmiştir. Resimde köprü'nün üzerinde yürüyen bir kadın figürü dikkat çekmektedir. Kadının sağ kolu ileride iken sağ ayağı geride olan kadın hareket halinde bir figür olarak göze çarpmaktadır. Köprüye bakıldığında iki gözlü kemerlerin arasında bir çıkıntı görülmektedir. Köprü'nün iki gözünden suyun akışı dikkat çekmektedir. Hemen köprü'nün

bitiminde beyaz renkli küçük bir kulübe yer almakta ve kulübenin arka tarafına bakıldığında ise yaprakları dökülmüş ağaçlar yoğun olarak görünmektedir.

Kulübenin sağında da küçük bir dere yer almakta, derenin sağ ön kısmında ise balık restorantı bulunmaktadır. Arka tarafta ise köy evleri ve dağlar görünmektedir. Derede su akıntısı azdır ve yaya ve arabaların karşıya geçebilmeleri için küçük bir köprü ve patika bir yol yapılmıştır.

Çalışmanın sol tarafında çatılı küçük bir kulübe göze çarpmaktadır. Köprüye bakıldığında yoğun olarak açık ve koyu kahverengi tonları kullanılmıştır. Bunun yanında ağaçlarda koyu acık kahverengi tonlar hâkim iken resmin sağında ve solunda bazı ağaçlar kardan dolayı beyaz renkler ile dikkat çekmektedir. Diğer ağaçlarda koyu renkler ön plandadır. Resme kar havası beyaz tonları hakim iken gökyüzünün soğuk mavi tonları ve kar yüzeyinde değişen beyaz tonları resmin hakimiyetini sağlamaktadır.

4.2. Çalışma 2

Resim 4.2: Ramazan Demirel, Kozluk Çayı Köprüsü, TÛAB,100x130 cm 2022.

Kozluk köprüsü adlı bu çalışma yatay olarak tual üzerine akrilik boya ile uygulanmıştır (Resim 4.2). Boyutu 100x130 cm'dir. Arapgir Kozluk çayı üzerinde bulunan köprüden yola çıkılarak yapılmıştır. Bu çalışma açık kompozisyon olarak dikkat çekmektedir. Resme bakıldığında iki gözlü bir köprü resmedilmiş ve köprü'nün bir gözü kesme taşlardan yapılmış iken diğer gözü demirlerle bağlantıyı sağlamıştır. Uygulamanın sağ alt köşesinde küçük bir tarla ve yoğun kahverengi tonlarıyla oluşturduğu kontrast renkler tarlayı ön plana taşımaktadır. Tarlanın solunda ise Kozluk köprüsü üzerinden geçen bir yol dikkat çekmektedir. Bu yol resmi ikiye ayırmaktadır sağ üst köşede bir ev görünmektedir. Resme genel olarak bakıldığında sonbahar havası içerisinde ağaçların farklı renk ritimleri dikkatleri üzerine çekmektedir. Suyun yatağı oldukça geniş ve köprü'nün iki gözünü doldururcasına bir hareket sergilemektedir. Tabloya bakıldığında tarla ve dağların ayrıntıları belirsizleşmiş renklerle giderek soluklaşmıştır.

Biçime bakacak olursak tabloda ağaçla, tarlalar, köprü, akan bir nehir gibi birçok biçimle karşılaşıyoruz. Ağaçlar üzerindeki yapraklar fırça darbeleriyle yapılmış renk dokularıyla oluşturulmuş.

4.3. Çalışma 3

Resim 4.3: Ramazan Demirel, Derbeder Köprüsü, TÜAB, 120x240 cm 2024.

Yapılan bu uygulama iki tuval birleştirilerek yatay bir şekilde kompozisyon oluşturulmuş ve 120x240 cm ölçülerindeki bu çalışma tuval üzerine akrilik boya tekniği ile yapılmıştır (Resim 4.3). Arapgir merkezine yakın Berenge deresi üzerinde yer alan köprüden yola çıkılarak yapılmış bir çalışmadır.

Biçimsel olarak baktığımızda resmin; köprü ve köprünün taşları, ağaç, gökyüzü ve bir dere ırmağından oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu çalışma iki farklı planda oluşmaktadır bir tanesi köprü iken diğeri ise köprünün gözünden görünen manzara. Manzaraya baktığımızda farklı renklerin resme hareketlilik katığını görebiliriz. Köprünün gözünden baktığımızda sağ tarafta yaprakları dökülmüş ağaçlar ve uzaklaşan alandaki soluk renkler resimde derinlik hissi uyandırmaktadır.

Açık kompozisyon kullanılarak yapılmış bu çalışmada fırça darbeleri resme hareketlilik katmıştır. Köprü tek gözlü bir köprüdür. Tablonun sağ tarafına bakacak olursak taşlardan bir duvar örüldüğünü görebiliriz. Tablonun sol alt kısmına bakacak olursak koyu kahverengi tonlarını görebiliriz. Köprüde dizili sıralı taşlar tam bir uyum içerisinde olup açık ve koyu kahve rengi, sarı, gri tonları resme hakim iken köprünün üst kısmı ve alt sol kısmında kahverengi tonlara daha çok ağırlık verilmektedir.

4.4. Çalışma 4

Resim 4.4: Ramazan Demirel, Pacalı Köprüsü, TÜAB, 90x120cm, 2024.

Yapılan bu uygulama yatay olarak kompoze edilmiş olup boyutu 90x120 cm ve dikdörtgen bir yapıya sahiptir (Resim 4.4). Çalışma tuval üzerine akrilik boya tekniği kullanılarak yapılmıştır. Köprü Malatya'nın ilçesi olan Arapgir'in Paçalı köyünün yakınında olan Söğütlü çayı üzerinde bir görüntüden yola çıkılarak yapılmıştır.

Çalışma açık kompozisyon olarak ele alınmıştır. Köprü resmi ortadan ikiye ayırmış ve köprünün sol tarafı resmi tam ortalar iken sağ tarafı ise biraz daha yukarıda bırakmıştır. Köprünün gölgesinin ön planda olduğu görülürken biraz daha gerideki taşlar ve köprü, kayalık ve gökyüzü dikkat çekmektedir. Biçimsel olarak incelediğimizde kayalıklar, gökyüzü bu biçimler fırça darbesiyle yapılmış ve renk dokusu oluşturmıştır. Bu bağlamda biçimleri birbirinden ayıkamak ve sınırları belirlemek için kontör çizgilerinden yararlanılmıştır. Buna örnek olarak köprünün ağzındaki çizgiler gösterilebilir.

Bu çalışmada üç renk yoğun olarak kullanılmıştır. Bunlar mavi, gri, sarı tonları. Bu tonlar resimde bir anlamda ışık işlevinde kullanılmış ve bu da köprünün sağ ve ön tarafının aydınlık olmasını sağlarken, sol alt tarafı gölgede bırakmıştır.

4.5. Çalışma 5

Resim 4.5: Ramazan Demirel, Tarihi Taş Köprü, TÜAB, 120x120 cm, 2024.

Kare bir yapıya sahip bu uygulama 120x120 cm ölçülerindedir (Resim 4.5). Bu çalışma da tuval üzerine akrilik boya tekniği ile yapılmıştır. Uygulama Malatya Arapgir Suceyin köyündeki tarihi taş köprü manzara görünümüne ait bir çalışmadır. Resmi biçimsel olarak ele aldığımızda resim, kayalıklar, dağlar, gökyüzü, su ve mimari yapılardan oluşmaktadır. Resme baktığımızda tek gözlü bir köprü görülmekte ve bu köprü fırça darbeleriyle yapılmış renk dokunuşları ile oluşturulmuştur. Köprü alttan bakılarak resmedilmiş ve köprünün sol tarafının gölgede kaldığı görülmektedir. Köprünün sağ alt tarafının ise aydınlık odluğunu görebiliriz. Bu sayede renk tonlarının aydınlıktan gölgeye geçerken nasıl görüldüğünü algılayabiliriz. Resmin sol orta kısmın da yaprakları dökülmüş oldukça ağaç görmekteyiz. Arka planda ise dağlar, ağaçlar ve kayalar göze çarpmaktadır. Köprünün gözünden baktığımızda sağda mavinin tonları kompozisyona renk katmıştır.

Bu tabloda dört ana renk yoğun olarak kullanılmıştır. Gökyüzü su ve ağaç üzerinde mavinin tonları, kayalıklarda ve dağlarda grinin tonları, köprü ve toprakta sarının ve kahverenginin tonları kullanılmıştır.

4.6. Çalışma 6

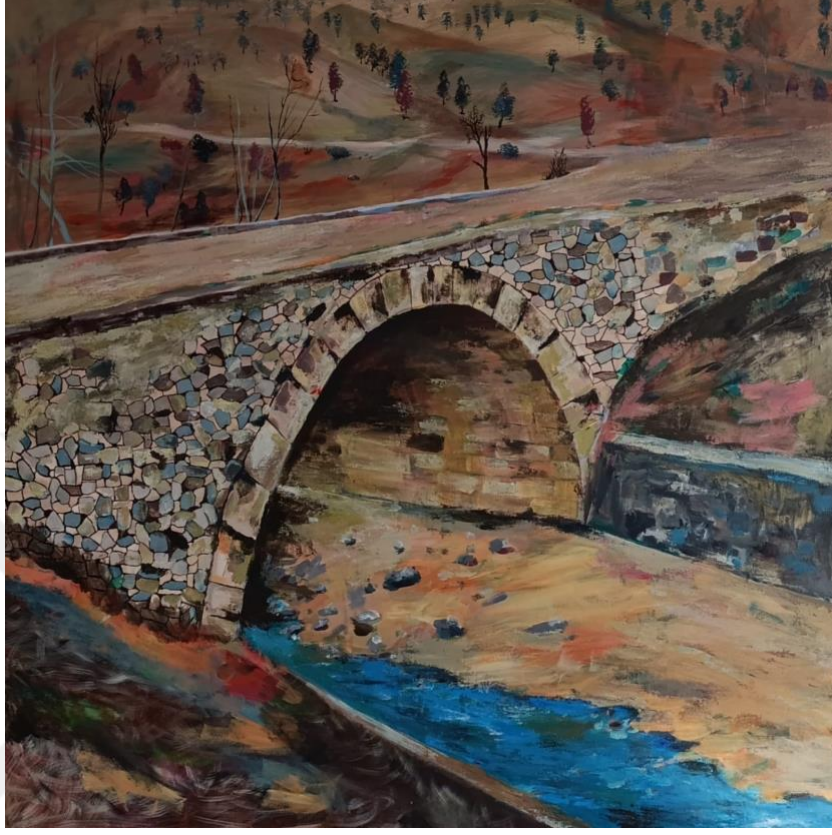
Resim 4.6: Ramazan Demirel, Tarhanik Köprüsü, TÛAB,120x120 cm, 2024.

Yapılan bu uygulama yatay olarak kompoze edilmiş 120x120 cm kare bir yapıya sahiptir (Resim 4.7). Bu çalışma tuval üzerine akrilik boya tekniği kullanılarak yapılmıştır. Köprü Malatya'nın ilçesi olan Arapgir'e on iki kilometre uzaklıktaki Efeler köyünde Miran çayı üzerindeki köprü görünümünden yola çıkılarak bu çalışma yapılmıştır.

Uygulamada iki kemerli taş köprünün altından geçen bir akarsu betimleniyor. Köprünün bir gözünde suyun akışı görünürken diğer gözü ise yüksekte kalarak suyun akışının tek bir gözde topladığı betimlenmiştir. Köprü tuvalin ortasına yerleştirilmiş ve kompozisyonun merkezinde yer alıyor. Arka planda ise fırça darbesi ile yapılmış ağaçlar ve sade bir gökyüzü. Bu da izleyicinin odağını köprünün üzerine çekiyor.

Köprüde kullanılan renkler genellikle kahverengi tonlarıyla taşların doğal hissini veren sıcak tonlar. Akarsu yeşil ve mavi tonlar kullanılarak betimlenmiş. Köprünün önünde vuran ışığın gölgeyi arkaya düşürdüğü görülmektedir.

4.7. Çalışma 7

Resim 4.7: Ramazan Demirel, Mavilik Köprüsü, TÜAB, 120x120 cm, 2024.

120x120cm ölçülerinde tuval üzerine akrilik boya tekniğiyle yapılmış olan bu çalışma Malatya'nın Arapgir ilçesi Yaylacık köyü Mavilik deresi üzerindeki köprü manzarasını resmetmektedir (Resim 4.7). Kompozisyon yatay olarak düzenlenmiş dağlar doğa renkleriyle bir bütün olarak resme hareketlilik katmıştır. Acık bir kompozisyon uygulanmış ve uygulamada köprü çalışmanın ortasına uygulanarak resmi ikiye bölmüş, taşların farklı renk ve kontör çizgileri köprüyü ön planda tutarak dikkat çekmektedir. Resimde genelinde pastel renkler kahverengi sarı ve yeşilin tonları hâkim olmakla birlikte köprüde ise gri mavi ve beyaz renkleri kompozisyona hareketlilik katmaktadır.

4.8. Çalışma 8

Resim 4.8: Ramazan Demirel, Tarhanik Köprüsü, TÛYB,35x50 cm, 2024

Yapılan uygulama tuval üzerine yatay olarak kompoze edilmiştir. 35x50 cm olup dikdörtgen bir yapıya sahiptir (Resim 4.8). Çalışma yağlı boya tekniği ile yapılmış olup Malatya'nın ilçesi olan Arapgir'de bulunan Tarhanik köprüsü görünümünde yola çıkılarak yapılmıştır. Biçimsel açıdan incelediğimizde gökyüzü, köprü, ağaçlar ve akan bir deren oluşmaktadır.

Çalışmaya genel anlamda baktığımızda beyaz renk tonları ile kompozisyon oluşturulmuş soğuk bir kış görünümü verilmeye çalışılmıştır. Resimde geride köprünün arka kısmında yükselen ağaçlar sadeliği ile dikkat çekmektedir. Köprünün gözünden bakıldığında çalılıklar fulü görünümü ile resme perspektifsel bir derinlik katmaya çalışılmıştır. Fırça darbeleriyle farklı leke ve dokuları ile çalışmaya hareket katmış Renkleri açık koyu zıtlıklarıyla ton kontrastlığı oluşturulmuştur. Çalışmada açık kompozisyon olarak ele alınmıştır. Zeminde hareketliliği öne çıkarmak için gök yüzünü daha sade bir biçimde uygulanarak resme hareket verilmeye çalışılmıştır.

4.9. Çalışma 9

Resim 4.9: Ramazan Demirel, Kale Köprüsü, TÜYB, 35x50 cm, 2024

Çalışma Malatya ilçesi olan Arapgir'in Kozluk çayı yakınında olan köprüye ait resminde yala çıkılarak yapılmıştır (Resim 4.9). Yapılan uygulama dikey olarak kompoze edilmiş olup, 35x50 cm ölçülerinde dikdörtgen bir yapıya sahiptir. Bu çalışma tuval üzerine yağlı boya tekniği ile yapılmış bir kış manzarası hakimdir.

Çalışmada gök yüzünde kullanılan beyazın rengin tonları zemine yansıtılarak bir denge kurmaya amaçlanmış resmin genelinde beyazın tonları hakimdir. Zeminde ise fırça darbeleri ile çalışmaya hareketlilik katmaya çalışılmış genellikle birbirine yakın renk tonları ile uygulanmıştır. Köprü kahverengi yanları ile zemin ile gök yüzünü ayırarak ön plana çıkmaktadır. Uygulamada açık kompozisyon kullanılmıştır. Köprünün solunda bir ağaç görülmektedir. Köprünün gözünde bakıldığında ise gökyüzüne doğru yükselen sıralı ağaçlar ve bunları biraz daha fululaştırılarak derinlik hissi verilmeye çalışılmıştır.

4.10. Çalışma 10

Resim 4.10: Ramazan Demirel, Meydan Köprüsü, TÜYB, 37x37 cm, 2025

Yapılan bu çalışma yatay olarak kompoze edilmiştir. Çalışmanın ebatları 37x37 cm ölçülerinde olup çalışma kare şeklinde akrilik boya ile ele alınmıştır (Resim 4.10). Bu çalışma Arapgir'in Kozluk çayı üzerinde bulunan meydan köprüsünden yola çıkılarak çizilmiştir. Köprüye bakıldığında iki gözlü kemerlerin arasında bir çıkıntı görülmektedir. Köprü'nün iki gözünden suyun akışı dikkat çekmektedir. Bu çalışmada zengin renk tonları ile desteklenmiş. Ton zıtlıkları belirli bir şekilde işlenmiş koyu açık tonları ile çalışmaya derinlik katmayı planlanmış Biçimler doğanın gerçek formlarını yansıtmaya çalışılmıştır.

4.11. Çalışma 11

Resim 4.11: Ramazan Demirel, Yusuf Kamil Paşa Köprüsü, TÜAB, 90x120 cm 2025

Malatya'nın ilçesi olan Arapgir Osmanpaşa Mahallesi'nde Cemal'in deresi üzerinde bulunan köprü manzarasından yola çıkılarak üretilmiştir (Resim 4.11). Yapılan uygulama yatay olarak uygulanmış 90x120 cm olup dikdörtgen bir yapıya sahiptir. Çalışma acık kompozisyon ile ele alınmış mavinin tonları ile yapılarak gece görünümü verilmeye çalışılmış bir kış manzarası olarak uygulanmıştır. Resme bakıldığında tek gözlü bir köprü köprü'nün gözünde bakıldığında ufak bir dere ve ağaçlar dikkat çekmektedir. Fırça darbeleri ile resme hareket katmaya çalışılmıştır.

4.12. Çalışma 12

Resim 4.12: Ramazan Demirel, acalı Köprüsü, TÜAB, 90x120cm, 2025.

Yapılan bu uygulama yatay olarak kompoze edilmiş olup boyutu 120x120 cm dikdörtgen bir yapıya sahiptir. Çalışma tuval üzerine akrilik boya tekniği kullanılarak yapılmıştır. Köprü Malatya'nın ilçesi olan Arapgir'in Paçalı köyünün yakınında olan Söğütlü çayı üzerinde bir görüntüden yola çıkılarak yapılmıştır.

Çalışma açık kompozisyon olarak ele alınmış Monokrom bir yapıya sahip mavinin tonları ile yapılarak uygulanmış mavinin koyu açık tonları ile perspektifsel bir görünüm verilmeye çalışılmıştır. Çalışmaya bakıldığında tek gözlü bir köprü resmedilmiş. genel anlamda bakıldığında köprünün rengi diğer renklerden ayırarak ön planda tutulmaya çalışılmıştır.

SONUÇ

Türk mimari yapılarının bulunduğu bölgeye ve döneme göre farklı özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklerin kültürel tarihi yapıların resimde kullanılmasına etki ettiği söylenebilir. Minyatür sanatında kullanılan mimari öğeler 19. yy resminde farklı bir biçimde resim sanatına aktarılmıştır. Dolayısıyla Türk mimarisi de hanlar, hamamlar, çeşmeler, köprüler gibi kültürel yapılardan oluşmaktadır. Özellikle bu mimari yapılarda kullanılan süsleme teknikleri bu mimari yapılar için önem arz etmektedir.

Türk resim sanatında farklı tarz anlayışların ortaya çıkması 18. yüzyılın sonrasında akademik olarak farklı anlayış tarzları sonucunda olmuştur. Bu dönemin sanatçıları kendine has bir üslup ile boyalar kullanmaya başlamışlardır. O dönemin mimari unsurlarının yer aldığı resimlerde perspektif derinlik arttırılmaya çalışılmıştır. Diğer bir ifade ile mimari yapılar geçmişin günümüze Türk sanat tarihi açısından yorumlanabilmesi adına bir gelişme göstermektedir.

Kültür varlıkları nesilden nesle geçmiş ile geleceği birleştiren, eski ile yeniyi kavuşturan ve toplum geleceğini koruma altına alan miraslardır. Köprüler de bu mirasın yapı taşlarından birisidir. Köyü köye, insanı insana insanı, şehirlere ve dünyaya kavuşturan coğrafik motiflerdir.

Bu çalışma tarihi İpek yolu güzergahında olan Arapgir'in mimari yapılarından olan taş köprüler inşa edildiği zamanın sosyal hayat ve kültürel birikimi hakkında bilgiler vermektedir. Çünkü mimari yapılar o bölge için bir ayna görevi görmektedir ve bölgenin zengin tarihini ve kültürel birikimini o dönemin mimari unsurlarında görmek mümkündür.

Bu tespitler üzerinden ele alınan “Arapgir Bölgesindeki Mimari Bir Yapı Olarak Taş Köprülerin Plastik Bir Değer Olarak Resimde Kullanılması” isimli bu tez Arapgir bölgesindeki taş köprülerin bölgeye has resimsel bir üslubun oluşmasına da kaynaklık etmiştir.

Hazırlamış olduğumuz bu tez çalışmasında zengin kültürel birikime sahip olan Arapgir bölgesindeki taş köprülerin oluşumunu belirleyen mimari unsurların üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmuş ve bunun yanında tarihi yapılarda kullanılan malzemelerin, cephe yüzeylerinin ve fiziksel olarak oluşumlarının estetiksel olarak zenginlikleri gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda yapılan çalışmalarda, Arapgir'deki mimari unsurlardan taş köprüler akrilik boya tekniği ile tuval üzerine resimsel çalışmalar uygulanmıştır. Çizilen bu resimlerin plastik unsurlar ile güncel olarak değerlerinin korunmasına faydalı olduğu görülmüş ve bu durum yapılan çalışmalar ile tecrübe edilmiştir. Kemerli izgisel yapıların kullanılmasındaki amaçlardan biri de çizimlerde kullanılmış olan yapı elemanlarının hakimiyetini ortadan kaldırmak ve biçimsel olarak bir denge sağlamaktır. Ortaya konulan çalışmalar tarihi yapıların çekilen fotoğraflarından esinlenilerek boyutları belirlenmiş ve yatay ve dikey biçiminde ortaya konmuştur. Resimsel alışmalar yapılırken yer yer renk tonlarından koyulaştırmalar yapılmış ve çalışmalar mimari yapıya göre doğal ayrıntıları içerinde barındıran farklı elerle desteklenmiştir.

Hazırlanan bu tez çalışması için uygulamalı olarak yapılan resimlemeler tarihi yapılarımızın yok olup gitmesinin ve gelecek nesiller tarafından bilinmemesinin önüne geçebilmesi adına önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Aktemur, Ali Murat., (2024). “Arapgir Gültekin Konağı’nın Plan, Mimari ve Süsleme Özellikleri”, *Kesit Akademi*, 2024/10 (40), ss. 33-52.

Alataş, Mevlüt. Batan, Nevzat. “Arapgir ilçesi Malatya karayosunu florası”, *Biological Diversity and Conservation*, 2016/9 (2), 102-107.

Arapgir Belediyesi. (2016). Çarşı Hamamı.
<https://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=328> (25.12.2024)

Arapgir Belediyesi. (2016). Kaldırımın Deresi (Amberge) Köprüsü.
<https://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=296> (20.12.2024)

Arapgir Belediyesi. (2016). Almasık Hamamı.
<https://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=330> (14.12.2024)

Arapgir Belediyesi. (2016). Arapgir Kalesi,
<https://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=324> (17.12.2024)

Arapgir Belediyesi. (2016). Millet Han.
<https://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=218> (17.12.2024)

Arapgir Belediyesi (2016). Meydan Köprüsü,
<https://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=300> (11.12.2024)

Arapgir Belediyesi. Molla Eyüp Mescidi.
<https://www.arapgir.bel.tr/projedetay.aspx?id=30#:~:text=Arapgir%20Osmanpa%C5%9Fa%20Mahallesinin%20kuzeyinde%2C%20yama%C3%A7ta,de%20k%C3%BCt%C3%BCphaneden%20%C3%A7ok%20mescit%20tarz%C4%B1ndad%C4%B1r.> (19.12.2024)

Artnet, Hermann David Salomon Corrodi. <http://www.artnet.com/artists/hermann-david-salomon-corrodi/the-bridge-of-galata-with-the-yeni-valide-djami-O83OkmdjhEJgojypAkGrzQ2>, (11.10.2024)

ASD Kültürel Strateji Danışmanlık ve Eğitim. (2019). Arapgir Eskişehir Vadisi Kültür ve Doğa Turizmi Fizibilitesi.
https://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/FKA_FIZIBILITE_RA PORLARI/ARAPG%C4%B0R%20ESK%C4%B0%C5%9EEH%C4%B0R%20V

AD%C4%B0S%C4%B0%20K%C3%9CLT%C3%9CR%20VE%20DO%C4%9EA%20TUR%C4%B0ZM%C4%B0%20F%C4%B0Z%C4%B0B%C4%B0L%C4%B0TE%20RAPORU.pdf (11.12.2024)

Aydınlar, E. “Yarım Yüzyıllık Arapgirli ve Arapgir Hakkındaki Görüşleri,” Arapgir Postası, Arapgir 1984.

Bahçeci, F. vd., (2021) Malatya Kültür Envanteri, Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Malatya.

Barrett, T., (2012), Sanatı Eleştirmek-Günceli Anlamak, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.

Cinal, Merve. (2023). *Malatya Arapgir Manusa Dokumalarının Kadın Dış Giyim Tasarımlarında Yorumlanması*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, Isparta.

Çetin, E., (2008) *Türk Resminde Mimari Yaklaşımlar*, (Yayımlanmamış yüksek lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Resim Ana Sanat Dalı, Erzurum.

Çolak, B.S., (2019) *Harput Yöresindeki Geleneksel Mimariye Ait Öğelerin Plastik Bir Değer Olarak Resimde Kullanılması*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İnönü Üniversitesi, Resim Sanat Dalı, Malatya.

Danışman, Z. (1988), Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1988, (5. Cilt), (Çev.: Zuhuri Danışman), Zuhuri Danışman Yay. İstanbul.

Ekinci, S., Deniz, Ö.Ş., Gür, N.V. “Yapı Kültürü ve Tasarım Verileri Işığında “Kâğıt Yığma Dış Duvarların” Tarihsel Gelişimi, 6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu 12 – 13 Nisan 2012.

Ersoy, A., (1998), Günümüz Türk Resim Sanatı, Creative Yayıncılık, İstanbul.

Ersoy, A., (2004), 500 Türk Sanatçısı “Plastik Sanatlar”. Akdeniz Yayıncılık, İstanbul.

Fırat’ı Keşfet. (2025). Caferpaşa Cami. <https://firatikesfet.com/tr/detail/malatya/camiler-arapgir> (09.12.2024)

Fişne, Gülbanu. (2023). *Arapgir Tarihi ve Kent Dokusu*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Sivas.

Germaner, S., (1997), 1960 Sonrası Sanat, Akımlar, Eğilimler, Gruplar, Sanatçılar, Kabalcı, İstanbul.

- Germeç, U., “Batılılaşma Yönünde Türk Resim Sanatının Estetik Bağlam Sorunu”, *Ulakbilge*, 2018/6 (29), ss. 1363- 1389.
- Halaçoğlu, Y., (1997), XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Hasol, D., (2019), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, 16. baskı, Y.E.M. Yayınları, İstanbul.
- İbni Bibi, (1941), Anadolu Selçuki Devleti Tarihi, (çev. M. Nuri Gençosman- F.N. Uruk), Uzluk Basımevi, Ankara.
- İpşiroğlu M.Ş. ve Eyüboğlu S, (1972), Avrupa Resminde Gerçek Duygusu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Kültür Envanteri. (2024). Seydi Çeşmesi, Arapgir. <https://kulturenvanteri.com/id/yer/seydi-pinari-cesmesi-arapgir/#16.36/39.055363/38.471694> (12.12.2024)
- Levent, C. (2010), Arapgir Çalışmaları, Basılmamış Eser, Malatya.
- Levent, C. (T.Y). Arapgir Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi İlanı İçin Hazırlanan Proje.
- Levent, A. Levent, C. “Arapgir Tarihî Taş Köprüleri”, *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 2021/7 (45), ss. 1995-2014.
- Little, S., (2007). İzmler Sanatını Anlamak. (2. Baskı). Yem Yayınları, İstanbul.
- Malatya Kültür Envanteri, (2012), Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Malatya.
- Malatya Kültür Envanteri, (2014), Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Malatya.
- MEGEP. (2013), Sanat ve Tasarım Yüzey Analizleri. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Mülayim, S., (2002) “Kubbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXVI, s. 300, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- Ragon, M., (2009), Modern Sanat. Vivet Kanetti (Çev.). Cem Yayınevi, İstanbul.
- Renda, G., Erol, T., “Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı”, *Tiglat Sanat Galerisi*, 1980/1, ss. 30-40.

- Sözen, M., Tanyeli, U., (2016) Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, (16.baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Şen, K., (2018), Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum.
- Tansuğ, S., (1993), Resim Sanatının Tarihi, (3. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2024). Arapgir. <https://malatya.ktb.gov.tr/TR-58271/arapgir.html> (03.12.2024)
- Topçu-Yurdugil, B. (2010). *Türk Resminde Hat Sanatı ve Türk-İslam Mimarisinin Yansımaları*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Atatürk Üniversitesi, Resim Ana Sanat Dalı, Erzurum.
- Turani, A., (1993), Sanat Terimleri Sözlüğü, (18. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Turani, A., (2003), Dünya Sanat Tarihi, 9. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ünal, R.H., “Arapgir’de Osmanlı Öncesi Devirden Bilinmeyen İki Anıt”, *AÜEFAD.*, 1972/4, ss. 57-62.
- V.G.M. A, 747 numaralı, 136. Sayfası,124. Sırasında kayıtlı, 1223 tarihli vakfiye
- Yılmaz, M., “Batı Resminde Yeme-İçme Konulu Sahnelerin Menşei Üzerine Bir Değerlendirme (Ortaçağ’ın Başlangıcından Barok Dönemin Sonuna Kadar)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, 44, ss. 111-138.
- Zeten., G., (2022). *Coğrafi Yapının Resim Sanatı Üzerindeki Etkisi ve Arguvan Coğrafyası Üzerine Resimsel Yorumlamalar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Resim Ana Sanat Dalı, Malatya.

RESİM KAYNAKÇASI

- Resim 2.1:** Yeni Arapgir’in Genel Görünüşü. Arapgir Valiliği. (2024). <http://www.malatya.gov.tr/arapgir> (17.11.2024)
- Resim 2.2:** Arapgir Kalesi. Şaşmaz, E. (2019). <https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1927>

- Resim 2.3:** Arapgir Kalesi. Arapgir Belediyesi. (2016).
<https://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=324>
- Resim 2.4:** Eski Arapgir Ulu Cami,. Demirbağ, H. (2015) Türkiye Kültür Portalı,
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/malatya/gezilecekyer/arapgir-ulu-cami>
(29.11.2024)
- Resim 2.5:** Eski Arapgir Ulu Cami, Demirbağ, H. (2015). Türkiye Kültür Portalı,
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/malatya/gezilecekyer/arapgir-ulu-cami>
(29.11.2024)
- Resim 2.6:** Cafer Paşa (Şeyh Hasan) Camii (Restorasyon Öncesi). Şen, K. (2018).
Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Resim 2.7:** Cafer Paşa (Şeyh Hasan) Camii (Restorasyon Sonrası). Şen, K. (2018).
Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Resim 2.9:** Hacı Muhammed Efendi (Yeni Cami) Camii Doğudaki Alt Kat ve Üst Kat Görünüşü. Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Resim 2.8:** Hacı Muhammed Efendi (Yeni Cami) Camii. ASD Kültürel Strateji Danışmanlık ve Eğitim. (2019). Arapgir Eskişehir Vadisi Kültür ve Doğa Turizmi Fizibilitesi.
https://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/FKA_FIZIBILITE_RAPORLARI/ARAPG%20ESK%20B0%20C5%9EEH%20B0%20VAD%20B0S%20K%20C3%9CLT%20C3%9CR%20VE%20DO%20EA%20TUR%20B0ZM%20F%20B0Z%20B0B%20L%20TE%20RAPORU.pdf
- Resim 2.10:** Eski Arapgir Molla Eyyüp Mescidi (Restorasyon Öncesi). Şen, K. (2018).
Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.

- Resim 2.11:** Eski Arapgir, Molla Eyyüp Mescidi (Restorasyon Sonrası). Şaşmaz, E. (2019). Türkiye'nin Tarihi Eserleri. Arapgir Molla Eyüp Mescidi Malatya. <https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1924> (19.12.2024)
- Resim 2.12:** Ulu Cami ve Hanekah (Üstteki Hanikah) Genel Görünüşü. Gürelli, M. (2020). Ulu Camii – Arapgir / Malatya. <https://tarihgezisi.com/camiler/ulu-camii-arapgir-malatya/> (05.11.2024)
- Resim 2.13:** Eski Arapgir, Hanikah Güneydoğu'dan Görünüşü. Şaşmaz, E. (2019). Türkiye'nin Tarihi Eserleri. Arapgir- Osman Paşa Hamamı- Malatya. <https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1926> (17.12.2024)
- Resim 2.14:** Alıçlı (Pinik Ana) Türbesi Genel Görünüş. Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Resim 2.15:** Alıçlı (Pinik Ana) Türbe Giriş Cephesi. Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Resim 2.16:** Millet Hanı. Demirbağ, H. (2013). Türkiye Kültür Portalı. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/malatya/gezilecekyer/millet-han> (02.12.2024)
- Resim 2.17:** Millet Hanı. Demirbağ, H. Türkiye Kültür Portalı. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/malatya/gezilecekyer/millet-han> (02.12.2024)
- Resim 2.18:** Deveci Hanı. Malatya Haber. (2019). Deveci Hanı Kalıntılarına Tescil ve Koruma Kararı. <https://malatyahaber.com/haber/deveci-han-kalintilarina-tescil-ve-koruma-karari> (15.12.2024)
- Resim 2.19:** Deveci Hanı. Malatya Haber. (2019). Deveci Hanı Kalıntılarına Tescil ve Koruma Kararı. <https://malatyahaber.com/haber/deveci-han-kalintilarina-tescil-ve-koruma-karari> (15.12.2024)
- Resim 2.20:** Osman Paşa Hamamı. Şaşmaz, E. (2019). Türkiye'nin Tarihi Eserleri. Arapgir- Osman Paşa Hamamı- Malatya. <https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1926> (17.12.2024)

- Resim 2.21:** Osman Paşa Hamamı. Şaşmaz, E. (2019). Türkiye'nin Tarihi Eserleri. Arapgir- Osman Paşa Hamamı- Malatya. <https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1926> (17.12.2024)
- Resim 2.22:** Çarşı Hamamı. Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Resim 2.23:** Çarşı Hamamı. Kültür Envanteri. (2024). Çarşı Hamamı Arapgir. <https://kulturenvanteri.com/yer/carsi-hamami-arapgir/#17.1/39.041306/38.49395> (14.12.2024)
- Resim 2.24:** Elmasığ Hamamı. Arapgir Belediyesi. (2016). Almasıık Hamamı. <https://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=330> (13.11.2024)
- Resim 2.25:** Elmasığ Hamamı. Arapgir Belediyesi. (2016). Almasıık Hamamı. <https://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=330> (13.11.2024)
- Resim 2.26:** Ümmü Gülsüm Hatun (Nalbant Pınarı) Çeşmesi. Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Resim 2.27:** Zeydi Çeşmesi. ASD Kültürel Strateji Danışmanlık ve Eğitim. (2019). Arapgir Eskişehir Vadisi Kültür ve Doğa Turizmi Fizibilitesi. https://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/FKA_FIZIBILITE_RAPORLARI/ARAPG%C4%B0R%20ESK%C4%B0%C5%9EEH%C4%B0R%20VAD%C4%B0S%C4%B0%20K%C3%9CLT%C3%9CR%20VE%20DO%C4%9EA%20TUR%C4%B0ZM%C4%B0%20F%C4%B0Z%C4%B0B%C4%B0L%C4%B0TE%20RAPORU.pdf (19.11.2024)
- Resim 2.28:** Meydan Köprüsü. ASD Kültürel Strateji Danışmanlık ve Eğitim. (2019). Arapgir Eskişehir Vadisi Kültür ve Doğa Turizmi Fizibilitesi. https://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/FKA_FIZIBILITE_RAPORLARI/ARAPG%C4%B0R%20ESK%C4%B0%C5%9EEH%C4%B0R%20VAD%C4%B0S%C4%B0%20K%C3%9CLT%C3%9CR%20VE%20DO%C4%9EA%20TUR%C4%B0ZM%C4%B0%20F%C4%B0Z%C4%B0B%C4%B0L%C4%B0TE%20RAPORU.pdf (20.11.2024)

- Resim 2.29:** Meydan Köprüsü. Arapgir Belediyesi. (2016).
<https://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=300> (18.11.2024)
- Resim 2.30:** Kale Köprüsü, Restorasyon Öncesi. Levent (2021)'den aktaran Levent, Ayşe. Levent, Cumali. "Arapgir Tarihi Taş Köprüleri", *International Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences International Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, 2021/7 (45), ss. 1995-2014.
- Resim 2.31:** Eski Arapgir, Kale Köprüsü, Mensap. Levent, Ayşe. Levent, Cumali. "Arapgir Tarihi Taş Köprüleri", *International Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences International Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, 2021/7 (45), ss. 1995-2014.
- Resim 2.32:** Arapgir, Kozluk Köprüsü. Levent (2021)'den aktaran Levent, Ayşe. Levent, Cumali. "Arapgir Tarihi Taş Köprüleri", *International Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences International Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, 2021/7 (45), ss. 1995-2014.
- Resim 2.33:** Arapgir, Kozluk Köprüsü Mensaptan Görünüşü. Arapgir Belediyesi. (2019).
<https://www.arapgir.bel.tr/icerikdetay.aspx?icerikid=298>
- Resim 2.34:** Derbeder Köprüsü. Şaşmaz, E. (2019). Türkiye'nin Tarihi Eserleri. Arapgir-Derbeder Köprüsü –Malatya.
<https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1932> (16.12.2024)
- Resim 2.35:** Bacalı Köprüsü. Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Resim 2.36:** Taş Köprü. Malatya Gazeteciler Cemiyeti. (2023). Arapgir'deki Taş Köprü Artık Yok. <https://www.malatyagazetecilercemiyeti.org/d/9900/arapgir-deki-tas-kopru-artik-yok> (11.12.2024)
- Resim 2.37:** Taş Köprü. Malatya Gazeteciler Cemiyeti. (2023). Arapgir'deki Taş Köprü Artık Yok. <https://www.malatyagazetecilercemiyeti.org/d/9900/arapgir-deki-tas-kopru-artik-yok> (11.12.2024)
- Resim 2.38:** Yusuf Kamil Paşa (Küçük Köprü) Köprüsü. Levent (2021)'den aktaran Levent, Ayşe. Levent, Cumali. "Arapgir Tarihi Taş Köprüleri", *International*

Resim 2.39: Tarhanik Köprüsü (Restorasyon Öncesi). Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.

Resim 2.40: Tarhanik Köprüsü (Restorasyon Sonrası). Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.

Resim 2.41: Yukarı Ulupınar Köprüsü. Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.

Resim 2.42: Kayakesen Köyü Köprüsü. Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.

Resim 2.43: Kayakesen Köyü Köprüsü. Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.

Resim 3.1: Kaz Kalesi. Pinterest. (2024). Lala Mustafa Paşa'nın İran Seferi sürecinde Kars Kalesini tamir ettirmesi. <https://tr.pinterest.com/pin/750904937870176183/> (16.12.2024)

Resim 3.2: “Şafakta Galata Köprüsü” ve Tablodan Detay. Artnet, Hermann David Salomon Corrodi. (2024) <http://www.artnet.com/artists/hermann-david-salomon-corrodi/the-bridge-of-galata-with-the-yeni-valide-djami-O83OkmdjhEJgojypAkGrzQ2>, (17.12.2024)

Resim 3.3: Edvard Munch, The Scream (1893). Vikipedi. (2024). Dışavurumculuk. <https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C4%B1%C5%9Favurumculuk> (17.11.2024)

Resim 3.4: Cythera'ya Yolculuk. (2024). <https://www.mariannerolandmichel.fr/> (19.12.2024)

Resim 3.5: Bent Deresinden Karlı Manzaralar. BRDH. (2024). Lütü Günay.
<https://brhd.org.tr/uyeler/lutfu-gunay/> (19.12.2024)

Resim 3.6: Claude Monet, Nilüferler ve Japon Köprüsü, 1899, Tuval Üzerine Yağlıboya, 90,5 x 89,7 cm, Princeton Üniversitesi Sanat Müzesi, Princeton. Tablohanne. Claude Monet Japon Köprüsü Tablosu - The Japanese Footbridge. (2024).
<https://www.tablohanne.com/blog/claude-monet-japon-koprusu-tablosu-the-japanese-footbridge-1138> (03.12.2024)

Resim 3.7: Claude Monet, Argenteuil'deki Demiryolu Köprüsü, 1874, Tuval Üzerine Yağlıboya, Orsay Müzesi. Poster Foundry. (2024).
<https://posterfoundry.com/claude-monet-bridge-at-argenteuil-impressionist-art-posters-claude-monet-prints-nature-landscape-painting-claude-monet-canvas-wall-art-french-monet-art-cool-wall-decor-art-print-poster-24x16/> (16.12.2024)